

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos teisės katedra

Roko Ašmono,
V kurso, baudžiamosios justicijos
studijų šakos studento

Magistro darbas

Priežastinio ryšio nustatymo ypatumai Lietuvos teismų praktikoje
Peculiarities of Determining Causal Relation in Lithuanian Court Practice

Vadovas: asist. dr. Paulius Veršekys

Recenzentas: prof. dr. Aurelijus Gatauskas

Vilnius

2025

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe analizuojami priežastinio ryšio nustatymo ypatumai Lietuvos teismų praktikoje nužudymų, kelių eismo taisyklių ar eksploatavimo taisyklių pažeidimų ir darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimų bylose, apibūdinama priežastinio ryšio samprata, Lietuvos baudžiamajai teisei aktualios priežastinio ryšio teorijos. Atskleidžiama priežastinio ryšio, kaip nusikalstamos veikos požymio nustatymo metodika Lietuvos baudžiamojoje teisėje.

Pagrindiniai žodžiai: priežastinis ryšys, kaltė, būtinoji padarinių kilimo sąlyga, priežastinio ryšio pobūdis, nusikalstamos veikos požymis.

This thesis analyzes the peculiarities of determining causality in Lithuanian court practice in cases of homicide, traffic violations, and violations of occupational safety and health requirements. It describes the concept of causality and the theories of causality relevant to Lithuanian criminal law. The methodology for determining causality as an element of a criminal offense in Lithuanian criminal law is revealed.

Keywords: causality, guilt, necessary condition for the occurrence of consequences, nature of causality, element of a criminal offense.

TURINYS

1.	PRIEŽASTINIO RYŠIO SAMPRATA, TEORIJOS IR RYŠYS SU KITAIS NUSIKALSTAMOS VEIKOS SUDĖTIES POŽYMAIS	5
1.1.	Priežastinio ryšio samprata	5
1.2.	Priežastinio ryšio teorijos.....	10
2.	PRIEŽASTINIS RYŠYS KAIP NUSIKALSTAMOS VEIKOS POŽYMIS.....	20
2.1.	Priežastinio ryšio kaip nusikalstamos veikos požymio ypatybės ir nustatymo būdai Lietuvos baudžiamojoje teisėje	20
2.2.	Priežastinio ryšio ir kaltės kaip nusikalstamos veikos požymių atirbojimas	25
3.	PRIEŽASTINIO RYŠIO NUSTATYMO YPATUMAI ATSKIRŲ KATEGORIJŲ BYLOSE	28
3.1.	Priežastinio ryšio nustatymo ypatumai nužudymo bylose.....	28
3.2.	Priežastinio ryšio nustatymo ypatumai nusikalstamų veikų kelių eismo taisyklių pažeidimų bylose	38
3.3.	Priežastinio ryšio nustatymo ypatumai nusikalstamų veikų darbuotojų saugos ir sveikatos taisyklių pažeidimų bylose	45
	IŠVADOS.....	50
	PASIŪLYMAI.....	51
	SANTRAUKA	52
	SUMMARY	53

IŽANGA

Priežastinio ryšio problema teisėje yra tokia pat sena kaip ir pati teisė. Senovės Romos teisėje buvo skiriami neteisėti veiksmai (lot. iniuria), kaltė (lot. culpa) ir priežastinis ryšys (lot. causa) (Švedas *et. al.*, 2019, p. 213). Priežastinis ryšys Lietuvos baudžiamojoje teisėje – nusikalstamos veikos sudėties požymis, kurio tinkamas supratimas, aiškinimas ir taikymas turi tiesioginę įtaką baudžiamajai atsakomybei atsirasti. (Žalnierius, 2021, p. 7). Nors, kaip matyti doktrinoje, priežastinis ryšys turi tiesioginę įtaką baudžiamajai atsakomybei atsirasti, tačiau jis, priešingai nei kiti nusikalstamos veikos sudėties požymiai, nėra tiesiogiai įtvirtintas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse (toliau – BK). Būtent dėl atskiro jo neįtvirtinimo, aiškiai įstatyme apibrėžtų taisyklių nustatant priežastinį ryšį nebuvimo, gali kilti pagrįstų abejonių, kaip šis nusikalstamos veikos požymis turi būti nustatinėjamas. Priežastinio ryšio problema pradėta spręsti XIX a. amžiuje. Šios problemos sprendimas lėmė tai, kad doktrinoje atsirado įvairios priežastinio ryšio teorijos, kuriomis besivadovaujant buvo kuriami metodai ir būdai, kaip turi būti nustatomas šis nusikalstamos veikos požymis. Atsižvelgiant į tai, kad nustatant priežastinį ryšį nėra jokio formalaus teisinio reguliavimo, kuriuo vadovaujantis šis nusikalstamos veikos požymis yra nustatomas, didelę reikšmę įgija teisminės praktikos, doktrinos analizė, kuri atskleistų kaip Lietuvos teisinėje sistemoje yra sprendžiamos priežastinio ryšio nustatymo problemos.

Temos aktualumas: Priežastinis ryšys yra kiekvienos materialiosios nusikalstamos veikos būtinas sudėties požymis. Priežastinis ryšys – toks pats reikšmingas nusikalstamos veikos sudėties požymis, kaip ir kiti pagrindiniai sudėties požymiai. Neteisingo priežastinio ryšio nustatymo pasekmė bus netinkamas baudžiamojo įstatymo pritaikymas ir nekaltų asmenų patraukimas baudžiamajon atsakomybėn (Pesliakas, 2006, p. 8). Baudžiamosios teisės doktrinoje priežastinio ryšio problematiką daugiausiai nagrinėja L. Žalnierius savo disertacijoje ir parengtuose straipsniuose. Kiek anksčiau priežastinio ryšio problemas aptarinėjo ir V. Pesliakas savo vadovėlyje bei straipsniuose. Nepaisant to, priežastinio ryšio nustatymo problema nėra praradusi aktualumo, kadangi nesant formalaus teisinio apibrėžtumo, priežastinio ryšio nustatinėjimas yra paliktas išimtinai teismų kompetencijai nagrinėjant baudžiamąsias bylas, todėl tikslinga analizuoti doktriną kartu ją sugretinant su naujausiais teismų sprendimais, kurie padėtų atskleisti kokiais būdais ir metodika Lietuvos teismų

sprendimuose yra nustatomas priežastinis ryšys. Temos aktualumą taip pat pagrindžia ir tai, kad išsamiau bus išanalizuojamos įvairių instancijų teismų, paskutinių dešimties metų laikotarpiu išnagrinėtos bylos, kuriose buvo keliami klausimai dėl priežastinio ryšio nustatymo.

Darbo tikslas: apibūdinti priežastinio ryšio sampratą, kartu pateikiant priežastinio ryšio teorijas, taip pat atskleisti priežastinį ryšį kaip nusikalstamos veikos požymį Lietuvos baudžiamojoje teisėje ir tuo vadovaujantis išanalizuoti nužudymų, kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimų ir darbuotojų saugos ir sveikatos taisyklių reikalavimų pažeidimų naujausias bylas, identifikuojant ir pateikiant dažniausiai pasitaikančius priežastinio ryšio nustatymo ypatumus šių kategorijų bylose.

Darbo uždaviniai:

- 1) Apibūdinti priežastinio ryšio sampratą, raidą ir atskiras teorijas.
- 2) Atskleisti priežastinio ryšio kaip nusikalstamos veikos požymio ypatybes ir nustatymo būdus bei metodiką Lietuvos baudžiamojoje teisėje.
- 3) Išanalizuoti nužudymų, kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimų, darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimų bylas, identifikuojant ir pateikiant dažniausiai pasitaikančius priežastinio ryšio nustatymo ypatumus šių kategorijų bylose.

Darbo objektas: darbe apibūdinama priežastinio ryšio samprata, jo raida įvairias laikmečiais, egzistuojančios teorijos, taip pat atskleidžiamas priežastinis ryšys kaip nusikalstamos veikos požymis Lietuvos baudžiamojoje teisėje, išanalizuojamos nužudymų, kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimų, darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimų bylos, identifikuojant juose egzistuojančius priežastinio ryšio nustatymo ypatumus.

Tyrimo metodai: darbe naudojamas sisteminės analizės, abstrakcijos metodai siekiant apibūdinti priežastinio ryšio sampratą, raidą įvairių mokslų srityse ir išskiriant baudžiamąją teisinę reikšmę istoriniame kontekste. Taip pat šie metodai naudojami ir apibūdinant priežastinio ryšio teorijas, nurodant jų turinį, bei atskleidžiant priežastinio ryšio kaip nusikalstamos veikos požymio ypatybes ir nustatymo būdus Lietuvos baudžiamojoje teisėje. Darbe, be sisteminės analizės, abstrakcijos metodo taip pat naudojamas dokumentų analizės

metodas, kuriuo siekiama išanalizuoti teismų atskirų kategorijų bylas identifikuojant ir pateikiant juose pasitaikančius priežastinio ryšio nustatymo ypatumus.

Darbo originalumas: Priežastinio ryšio nustatymo ypatumai Lietuvoje doktrinos lygmeniu yra ganėtinai siaurai detalizuoti. Priežastinis ryšys ir jo nustatymas baudžiamojoje teisėje detaliai aprašytas tik L. Žalnieriūno 2021 metų daktaro disertacijoje. Taip pat, kiek seniau šią temą yra analizavę tokie teisės mokslininkai kaip A. Abramavičius, V. Piesliakas ir A. Bielinis. Užsienyje priežastingumo klausimus nemažai yra analizavę tokie mokslininkai kaip J. Wessels, P. K. Ryu, V. Gropp ir kiti, tačiau jų analizė arba susijusi su užsienio šalių teismų praktika arba su filosofiniais priežastingumo, priežastinio ryšio klausimais. Atsižvelgiant į tai, kad tik L. Žalnieriūnas ir V. Piesliakas šią temą yra analizavę netolimoje praeityje, o didžioji dalis mokslininkų ją analizavo dar praėjusio amžiaus viduryje ar pabaigoje, todėl ši tema išlieka originali ir aktuali. Tai, kad Lietuvoje priežastinis ryšys kaip nusikalstamos veikos požymis neturi įstatyminio pagrindo ir nustatomas vadovaujantis teismų praktika ir teisės doktrina tik antrina šios temos analizės svarbą. Taigi, atsižvelgiant į tai, kad priežastinis ryšys yra objektyvus nusikalstamos veikos požymis, taip pat į tai, kad jį būtiną nustatyti nusikalstamų veikų, kurių sudėtis yra materialioji konstatuotina, kad labai reikšminga ir svarbu išanalizuoti pačius naujausius teismų sprendimus, kuriuose būtų keliami klausimai dėl priežastinio ryšio nustatymo bylose dėl nužudymo, kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo, darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimų, šiose bylose identifikuojant priežastinio ryšio nustatymo ypatumus juos aptariant.

Svarbiausi šaltiniai: darbe analizuoti tokie svarbiausi šaltiniai, kaip Konstitucija, Baudžiamasis kodeksas. Taip pat darbe analizuota ir didelis dėmesys skirtas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT), bei žemesnių instancijų nacionalinių teismų praktikos apžvalgai. Darbe, kiek įmanoma, pagal galimybes stengiasi išanalizuoti pačias naujausias 2015-2025 metų nužudymų, kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimų, darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimų bylas, identifikuojant juose dažniausiai sutinkamus priežastinio ryšio nustatymo ypatumus ir juos aptariant. Apibūdinant priežastinio ryšio sampratą, raidą, teorijas, priežastinį ryšį kaip nusikalstamos veikos požymį Lietuvos baudžiamojoje teisėje remtasi tokių autorių, kaip L. Žalnieriūno, V. Piesliako, G. Švedo, J. Wessels, P. K. Ryu, V. Gropp ir kitų mokslininkų darbais.

1. PRIEŽASTINIO RYŠIO SAMPRATA, TEORIJOS IR RYŠYS SU KITAIS NUSIKALSTAMOS VEIKOS SUDĖTIES POŽYMAIS

1.1.Priežastinio ryšio samprata

Priežastinio ryšio problema yra senesnė už teisę ar mokslą apskritai. Jau pirmuose žinomuose šaltiniuose buvo kalbama apie priežastingumą. Skirtingais istoriniais laikotarpiais, epochomis buvo sprendžiamos įvairios problemos, bandoma aiškintis žmogaus pažinimo galimybes, tam tikrų reiškinių priežastis, įvairių įvykių, ypač gamtos reiškinių, padarinius. Filosofas, laikytinas priežastinio ryšio teorijos pradininku, yra David Hume. Šis mąstytojas teigė, kad priežastinis ryšys yra kuriamas žmogaus sąmonėje, kaip nuolatinė vaizdinių sekimo vienas paskui kitą pasekmė (Rozenbergienė, 2014, p. 78). Visuotinėje Lietuvių enciklopedijoje priežastingumą apibūdinęs filosofas, mokslų daktaras Vytautas Grenda nurodė, kad priežastingumas yra priežasties ir padarinio santykis, kuris sieja įvykius (kai vienas sukelia kitą) arba sąveikaujančius objektus, reiškinius (kai vienas paveikia kitą). Taip pat mokslininkas nurodė, kad priežastingumui dažniausiai priskiriamos ir filosofijoje daugiausia nagrinėjamos keturios savybės: reguliarumas arba dėsningumas (priežastys paklūsta dėsniams); priežasties pirmumas laiko atžvilgiu (ji įvyksta anksčiau nei padarinys, todėl priežastingumas yra asimetriškas santykis); gretimumas (priežastis neveikia per atstumą, tarp jos ir padarinio yra kitos priežastys; ryšio būtinumas (jei priežastis įvyksta, būtinai turi įvykti ir jos pasekmė, o kas turi priežastį, nėra atsitiktinumas). Atkreiptinas dėmesys taip pat į tai, kad lietuvių kalbos žodyne priežastingumas yra apibrėžiamas kaip „toks dviejų reiškinių sąlygotumas, kai vienas reiškiny yra pagrindas antram atsirasti“. Priežastis lietuvių kalbos žodyne yra apibrėžiama kaip „reiškiny, dėl kurio vyksta kitas reiškiny“, o reiškiny apibūdinamas kaip „ko nors pasireiškimas, įvykis, faktas“. Taigi, priežastinis ryšys yra toks ryšys, kurio metu dėl vienokių ar kitokių priežasčių įvykus reiškiniui (įvykiui, faktui), įvyksta priežastingas reiškiny, kuris būna sąlygotas pirmojo įvykusio reiškinio. Iš šios lingvistinės analizės taip pat matyti, kad priežastinis ryšys egzistuoja tik tuo atveju, jeigu pirmas reiškiny yra sąlyga priežastingam reiškiniui atsirasti. Iš šių lingvistiškai analizuotų sąvokų turinio matyti, kad priežastingumas dalinai atitinka teisinę priežastinio ryšio sąvoka, tačiau priežastingumas yra daugiau filosofinė kategorija, o priežastinis ryšys yra teisinė kategorija, konkrečiai – nusikalstamos veikos požymis. Tokį teiginį patvirtina ir Švedų teisininkas Janas Hellneris, kuris savo darbe nurodo, kad priežastingumo sąvoka pirmiausiai priklauso gamtos mokslams, ypač fizikai (Hellner,

1957, p. 111). Jis taip pat savo darbe nurodo, kad priežastingumas, kuris yra grynai susijęs su logika, nėra teisinis ir pateikia tokį pavyzdį – jeigu Y vaiko tėvas yra X, tai X yra Y vaikas. Toks priežastingumas kyla iš logikos, bet jis nėra teisinis. Žvelgiant istoriškai, priežastinis ryšys pirmiausia buvo pradėtas tyrinėti ne teisės moksle, bet gamtos moksluose, tokiuose kaip filosofijoje ir fizikoje. Pats priežastingumas yra taip glaudžiai susijęs su gamtos mokslais, kad jį taikant, yra aiškinami tam tikri šiems mokslams būdingi reiškiniai. Suprantama, kad teisės moksle ir kituose moksluose priežastinio ryšio problema buvo iš esmės skirtinga. Gamtos moksluose priežastingumu buvo bandoma aiškinti įvairius reiškinius, tokius kaip pirminės priežastis, galbūt sukūrusias mus supančią aplinką, apie padarinius be jokių priežasčių, apie dar nežinomas priežastis, apie žmogaus galimybes žinoti visas priežastis bei padarinius ir tuo remiantis žinoti viską, kas vyko praeityje, numatyti tai, kas įvyks ateityje (Žalnieriūnas, 2021, p. 22). Taigi, analizuojant priežastinio ryšio sampratą tikslinga trumpai aptarti jos raidą, tam, kad būtų galima geriau suprasti jos turinį.

Teisę, kaip ją suvokiame šiandien, žmonija „atrado“ gana vėlai – iš visos žinomos istorijos, teisės epocha sudaro pastaruosius penkis ar šešis tūkstantmečius (Lastauskienė, *et al.* 2020, p. 14). Vienas iš pirmųjų teisės šaltinių, kuriame buvo įtvirtintos priežastinio ryšio užuomazgos yra Hamurabio teisinis, kuris egzistavo maždaug 1754 m. pr. m. e. Tai buvo senovės Babilono teisinis, kuris buvo sudarytas karaliaus Hamurapio valdymo laikotarpiu, jo valdymo pabaigoje. Jame buvo detalios sureglamentuota prekybos, amatų, paskolų, nuosavybės įkeitimo, paveldėjimo, santuokos, šeimos klausimai, taip pat ir nusikaltimai bei bausmės, teismų veikla. Tiesa šio teisinio originalas nėra išlikęs, tačiau šiame teisyne galima rasti priežastinio ryšio užuomazgų nagrinėjant atskiras jo normas. Pavyzdžiui, vienoje normoje yra įtvirtinama taisyklė „jeigu statybininkas pastato namą kažkam ir nesukonstruoja jo tinkamai, ir namas, kurį jis pastatė, sugriūna ir nužudo jo savininką, tai tas statybininkas bus nužudytas.“ arba „jeigu vyras smogia laisvai gimusiai moteriai taip, kad ji praranda savo negimusį vaiką, jis turi sumokėti dešimt šekelių už jos nuostolį.“ (King, 1915, p. 26, 27). Įvertinus šių normų turinį galima teigti, kad jų susiformavimas yra nulemtas reiškinio, kad tarp tam tikrų asmens veiksmų ir vėliau kilusių padarinių egzistuoja priežastinis ryšys.

Vėlesniais laikais, Antikoje, teisė buvo sureguliuota daug labiau, ji apėmė daugiau įvairių gyvenimo sričių, atsirado ir konkretūs įstatymai. Antikoje bene ryškiausias teisės šaltinis – archonto Drakono įstatymas (VII a. pr. m. e.), pagal kurį už daugelį nusikaltimų buvo baudžiama mirties bausmėmis. Šiame įstatyme apie priežastinį ryšį kalbama tik tiek, kad

mirties bausme turi būti baudžiamas dėl kito asmens mirties kaltas asmuo. (Žalnierius, 2021, p. 27). Apie priežastinio ryšio klausimą netiesiogiai buvo kalbama ir VI a. pr. m. e. Justiniano kodekse, kur buvo sureguliuoti asmens gyvybės atėmimo atvejai nurodant, kad už asmens gyvybės atėmimą, mirtimi turėjo atsakyti ir asmuo, kuris tą gyvybę atėmė (Scott, 1932). J. Machovenko, kalbėdamas apie senovės tipo teisinės sistemas taip pat nurodo, kad kvalifikuojant nusikalstamą veiką, buvo svarbūs jos sudėties objektyvieji ir subjektyvieji požymiai: dalykas (pvz., buvo svarbu nustatyti, kas pavogtas – asilas ar arklys, nes tai nebuvo tapatūs nusikaltimai) ir priežastinis ryšys tarp asmens veikos ir atsiradusios žalos (Machovenko, 2019, p. 70). Tiesa, nėra detalizuojama, kokiais būdais ir metodais priežastinis ryšys turėjo būti nustatomas. Stoikų laikais pastebėta, kad būtent jie buvo pirmieji filosofai, kurie nuosekliai teigė, kad kiekvienas įvykis yra lemiamas tam tikrų priežastinių sąlygų (Hullswit, 2014, p. 10).

Viduramžiais išplitus religinėms idėjoms, daugelis to meto mokslininkų priežastingumą pradėjo sieti su tikėjimu. Kaip teigia Hullswit, XIII amžiuje dauguma krikščionių filosofų stengėsi suderinti Aristotelio filosofiją su krikščioniška idėja, kad Dievas sukūrė pasaulį iš nieko (Hullswit, 2014, p. 11). Kaip nurodo autorius L. Žalnierius „IX a. neoplatonizmo šalininkai parašė veikalą arabų kalba „Liber de causis“, kuriame pateikė dvi priežasčių rūšis – causa prima ir causa secunda. Pirmojo tipo priežastis buvo suprantama kaip kūrybinis būties šaltinis, o antroji – aptinkama jau sukurtuose daiktuose ir nulemta judėjimo bei jo pasikeitimo. Causa prima veikia visose causa secunda priežastyse, kadangi antros rūšies priežastys gali pasitarnauti kaip priemonės pirmajai rasti.“ (Žalnierius, 2021, p. 31).

Teisiniam priežastiniam ryšiui kaip nusikalstamos veikos požymiui didelę reikšmę turėjo XVII - XVIII a. gamtos moksluose susiformavusios priežastinio ryšio (priežastingumo) idėjos. Autorius P. K. Ryu viename iš savo darbų teigė, kad priežastinio ryšio reikšmė teisėje buvo intensyvių diskusijų tema, kurios metu ji daugiausiai buvo siejama su priežastingumu kitose disciplinose ir tik retai vertinta kaip savarankiška teisinė sąvoka (Ryu, 1958, p. 775). Anot P. K. Ryu, filosofijoje problema yra ta, ar priežastingumo dėsniai yra suvokimo klausimas, ar iš viso mes turime teisę kalbėti apie „priežastingumo dėsnius“. Jis teigė, kad Dekarto ir Hegelio filosofijos laikėsi ontologinio požiūrio, tuo tarpu Kantas priežastingumą laikė a priori kategorija, t. y. būtinybe empirinio mokslo tyrimams. Kalbėdamas apie Hiumą nurodė, kad kita vertus, jis neigė bet kokią priežastingumo arba priežastingumo galią kaip būtino ryšio tarp „priežasties“ ir „pasekmės“ formą. Tačiau būtinas ryšys tarp dabartinių ir

būsimų fizinių sistemų būsenų buvo įrodytas eksperimentais patikrintoje Niutono mechanikos, Maxwello elektromagnetikos ir Einšteino specialiosios ir bendrosios reliatyvumo teorijose. Tokį teiginį patvirtina ir filosofas E. Nekrašas nurodydamas, kad „remdamiesi Newtono išplėtotą mechanistinę pasaulio sampratą, kauzalizmo šalininkai galėjo suformuluoti savo koncepciją griežčiau negu anksčiau, neapsiribodami vien paprasta teze, kad visi reiškiniai turi savo priežastis“ (Nekrašas, 2006, p. 66). Pavyzdžiui, prancūzų astronomas, fizikas ir matematikas Laplasas teigė, kad „visi reiškiniai, net tie, kurie dėl savo nereikšmingumo tarsi nepriklauso nuo didžiųjų gamtos dėsnių, yra neišvengiamas šių dėsnių padarinys“. Nuo šių teiginių prasidėjo filosofijoje vadinamas determinizmo laikotarpis, kurio metu buvo manoma, kad visi pasaulio reiškiniai paklūsta aiškiai tvarkai, yra dėsningi. Tokiai pozicijai ir teiginiams iš principo kiek anksčiau pritarė ir Tomas Hobsas palaikydamas poziciją, kad „visi reiškiniai yra kūnų judesiai, kurie vyksta su mechaniškuoju būtinumu, todėl priežastingumas turi būti laikomas objektyviu ryšiu tarp materialaus pasaulio daiktų kaip apraiška kūnų veikimo vienas į kitą“ (Žalnieriūnas, 2021, p. 32). Nyderlandų mokslininkas B. Spinoza (B. De Spinoza, 1632–1677 m.) išskyrė „laisvąsias priežastis“ ir „būtinąsias priežastis“. Laisvosios veikia veikiamos būtinųjų priežasčių. Mokslininkas teigė, kad nepriklausomai nuo priežasties rūšies, ryšys tarp priežasties ir padarinių įtraukia būtinumą: „Iš priežasties būtinai išplauks padariniai, ir priešingai – be priežasties nebus ir padarinių“ (Žalnieriūnas, 2016, p. 280). Anglijoje empirizmo atstovas D. Hiumas (D. Hume, 1711–1776 m.), teigė, kad mūsų žinios apie pasaulį pagrįstos priežasties ir pasekmės ryšiais. Jis taip pat pažymi, kad nors mes galime stebėti nuolatinį reiškinų susijungimą (t.y. įvykius, kurie vyksta kartu pagal tam tikrą modelį), mes patys tiesiogiai nematome priežastinio ryšio (Huemer, 2021, p. 299). Remiantis D. Hiumo pozicija galima teigti, kad priežastinio ryšio suvokimas yra subjektyvus, nes žmogus jį įsisąmonina, o priežastinio ryšio įsisąmoninimo nebuvimas reiškia, kad jo nėra.

Analizuojant teisės doktriną pastebėta, kad baudžiamojoje teisėje priežastinio ryšio klausimas imtas plačiau aptarinėti XIX a. Įvairios filosofinės teorijos, jų raida ir pokyčiai nulėmė tai, kad galiausiai buvo prieita sprendimo, kad priežastingumas kiekvienoje mokslo srityje turėtų būti aiškinamas atskirai toje mokslo srityje. Atsižvelgiant į tai, kad gamtos moksluose didelę reikšmę turi matematinis dėsningumų nustatymas, teisėje priežastingumas turėtų būti analizuojamas vadovaujantis normatyvistine priežastingumo teorija. Priežastinis ryšys baudžiamojoje teisėje yra vienas iš byloje nustatinėjamų nusikalstamos veikos sudėties objektyviųjų požymių (materialiose nusikalstamų veikų sudėtyse), o baudžiamoji atsakomybė

kyla tik tuo atveju, jeigu asmens padaryta veika atitinka nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėtį. Su šia autoriaus mintimi iš esmės sutinka ir V. Piesliakas, nurodydamas, kad išvadą dėl priežastinio ryšio padaryti labai padeda įvairių teismo ekspertizių aktai. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad pats ekspertizės aktas dar nėra teisinė išvada apie priežastinio ryšio buvimą. Ekspertizės aktas pateikia tik medicininę ar techninę priežastinio ryšio versiją, bet nepateikia baudžiamosios teisinės išvados (Piesliakas, 2006, p. 8). Kaip ir nurodoma teisės doktrinoje, priežastinio ryšio nustatymas yra teismo pareiga, o pats priežastinio ryšio nustatymas, kaip ir kitų nusikalstamos veikos požymių nustatymas atliekamas tiriant įrodymus, vertinant bylos aplinkybių visumą.

Lietuvoje priežastinio ryšio kaip nusikalstamos veikos požymio apibrėžimą pateikia įvairūs mokslininkai. Priežastinis ryšys – tai toks tarp reiškinių susiklostęs santykis, kuriam esant nusikalstama veika sukelia ir nulemia nusikalstamus padarinius (Švedas, *et. al.*, 2019, p. 213). Mokslininkas V. Piesliakas iš esmės nurodo tą patį priežastinio ryšio apibrėžimą teigdamas, kad priežastinis ryšys tarp pavojingos veikos ir baudžiamajame įstatyme numatytų pavojingų padarinių yra nusikalstamos veikos sudėties objektyvusis požymis, įrodinėtinas tiriant bylas dėl nusikalstamų veikų, kurių sudėtys yra materialios (Piesliakas, 2006, p. 7). Kaip matyti iš šių apibrėžimų, priežastinis ryšys yra itin glaudžiai susijęs su kitais objektyviosios pusės nusikalstamos veikos požymiais – pavojinga veika ir padariniais. Tokį teiginį patvirtina ir L. Žalnierius savo disertacijoje priežastinį ryšį apibrėždamas kaip objektyvų reiškinį, sujungiantį kitus du objektyvios tikrovės reiškinius – priežastį ir padarinius (Žalnierius, 2021, p. 9). Baudžiamojoje teisėje taip pat išsiskiria ir priežastinio ryšio nustatymo objektas. Akivaizdu, kad priežastinio ryšio nustatymo objektas yra žmogaus poelgis, taisyklės pažeidimas, sukeliantis neigiamų padarinių.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, galima daryti pagrįstą išvadą, kad priežastiniam ryšiui, taip, kaip jis suprantamas baudžiamojoje teisėje šiuo metu, didelę įtaką darė filosofijos ir kitų gamtos mokslų vystomas supratimas apie priežastingumą. Didžiausią įtaką priežastiniam ryšiui vis dėlto padarė naujausių laikų priežastingumo raida ir XIX a. atradimai, kurie padėjo pamatus priežastinio ryšio baudžiamojoje teisėje tyrimui. Filosofiniai ir kitų gamtos mokslų pasiekimai priežastingumo supratime paklojo pamatus priežastinio ryšio teorijoms atsirasti, todėl jų žinojimas ir suvokimas padeda analizuoti priežastinį ryšį kaip nusikalstamos veikos požymį baudžiamojoje teisėje. Vadovaujantis aukščiau išdėstytu, priežastinį ryšį galime

apibrėžti kaip tokį tarp reiškinių susiklosčiusį santykį, kuriam esant nusikalstama veika sukelia ir nulemia nusikalstamus padarinius.

1.2.Priežastinio ryšio teorijos

Kalbant apie priežastinį ryšį baudžiamojoje teisėje itin svarbu suprasti, kad kaip ir filosofijos ar gamtos moksluose, egzistuoja ne viena priežastinio ryšio teorija. Šiuo metu teisės moksle egzistuoja labai daug skirtingų priežastinio ryšio teorijų, tokių kaip būtinųjų padarinių, pakankamos priežasties, tiesioginio padarinio, artimiausios priežasties ir dar daug kitų priežastinio ryšio teorijų (Švedas, et. al., 2019, p. 213). Kiekviena priežastinio ryšio teorija turi savo turinį, tam tikrą nustatymo metodiką, kriterijus. Egzistuojančių priežastinio ryšio teorijų pažinimas, jų suvokimas turi didelę reikšmę plačiau analizuojant priežastinį ryšį kaip nusikalstamos veikos požymį. Pabrėžtina, kad šiame skyriuje nebus aptariamos visos baudžiamojoje teisėje egzistuojančios priežastinio ryšio teorijos, bet tik tos, kurios dažniausiai yra sutinkamos baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje ir kurios turi lemiamą reikšmę priežastinio ryšio nustatymo ypatumams.

Ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija.

Kaip teigia mokslininkas A. Abramavičius „ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija šiuo metu yra viena iš labiausiai paplitusių (F. Von Lisztas, M. Lipmanas)“ (Švedas, et.al, 2019, p. 213). Ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija atsirado Vokietijoje. Kaip nurodo mokslininkas A. Bielinis „Vokietijos teisinėje literatūroje ir teismų praktikoje nėra vieningos nuomonės, pagal kokius kriterijus nustatyti priežastinį ryšį. Dažniausiai vartojama ir net anksčiau jau Reicho Teismų pripažinta buvo „ekvivalento teorija (vok. Äquivalenztheorie), pagal kurią priežastis yra bet kuri sąlyga, be kurios padarinys tokiu pavidalu nebūtų atsiradęs. Priežastinis ryšys egzistuoja tik tada, kai veiksmas yra ekvivalentinė pasekmės priežastis, t.y. būtina, privaloma sąlyga (Bielinis, 2007, p. 70). Dėl šių priežasčių teisės doktrinoje ši teorija dar vadinama sąlygos teorija. J. Wessels savo knygoje ekvivalentinio priežastinio ryšio teoriją apibrėžia taip - „pagal Glaserio (Austrijos teisė) pagrįstą ir von Burio į Reicho teismų praktiką įtrauktą sąlygos teoriją priežastis (baudžiamosios teisės prasme) – tai bet kuri padarinio sąlyga, be kurios padarinys tokiu pavidalu nebūtų atsiradęs“ (Wessels, 2003, p. 69). Iš šios teorijos turinio galime įžvelgti tai, kad pagal ją, visos sąlygos, dėl kurių atsirado pasekmės yra

lygiavertės. Galima daryti išvada, kad ši priežastinio ryšio teorija lemia tai, kad reikalinga nustatyti ne tik priežastinį ryšį tarp veikos ir padarinių, tačiau visą galimų priežasčių grandinę, kuri dažnu atveju gali tęstis iki absurdo ir visi šie elementai bus vienodai reikšmingi. L. Žalnieriūnas pateikia šios teorijos pavyzdį: „Vokiečių baudžiamosios teisės literatūroje sutinkamas pavyzdys, kai asmuo peiliu duria kitam asmeniui į krūtinę ir šis miršta. Pagal ekvivalentinę teoriją priežastiniu ryšiu su kilusiais padariniais būtų susijęs ne tik kaltinamasis (jei nebūtų dūręs, tai nebūtų ir padarinių), nusikaltimo įrankio gamintojai (jei nebūtų pagaminę peilio, nebūtų kaltinamasis juo sukėlęs pavojingų padarinių), bet ir kaltinamojo tėvai (jei jų vaikas nebūtų gimęs, tai nebūtų kilę ir padarinių), ir taip iki begalybės” (Žalnieriūnas, 2021, p. 44). Iš tokio pateikto pavyzdžio taip pat galime daryti išvada, kad šioje teorijoje priežastinis ryšys yra siejamas su visomis padarinių kilimo sąlygomis, be kurių egzistavimo nebūtų įmanomas padarinių atsiradimas, net ir tos, kurios tiesiogiai veikos padarymo metu neturėjo esminės reikšmės, kitaip tariant, buvo labai nutolusios nuo pačio įvykio. Ši teorija taip pat sako, kad jeigu tarp veiksmo ir jo rezultato atsiranda trečiųjų asmenų įtaka, ekvivalentinio priežastinio ryšio tarp veiksmo ir rezultato nebėra. Anot J. Wessels „ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija mažai padeda ir tais atvejais, kai remiantis žiniomis, gautomis iš patirties, neįmanoma atsakyti į klausimą, ar konkretus veiksnys turėjo įtakos padariniams atsirasti.“ (Wessels, 2003, p. 69). Taip pat mokslininkas atkreipia dėmesį, kad ši teorija turi silpnų vietų ir tais atvejais, kai padariniai atsiranda dėl keletos priežasčių, tai yra dvigubo priežastingumo atvejais, kai bet kuriai vienai iš sąlygų egzistavus padariniai vistiek būtų kilę ir pateikia tokį pavyzdį „Jeigu A ir B kiekvienas atskirai į C gėrimą įdeda mirtiną tų pačių nuodų dozę, C nuo to miršta, tai pavyzdžiui, dėmesio nukreipimas arba į A, arba į B elgesį padarinių nepašalina. Tai būtų padarinys be priežasties ir veika be kaltininko. Šiuo atveju, kadangi iš tikrųjų A ir B sukėlė mirtį, formulė turi būti išplėsta“ (Wessels, 2003, p. 69). Kaip matyti L. Žalnieriūnas savo disertacijoje taip pat išsako nuomonę, kad toks tiesioginis šios teorijos taikymas nuvestų prie absurdiškų situacijų pasakydamas tai, kad „vien tik šios teorijos taikymas nuvestų prie absurdiškų išvadų, nes ji, pernelyg išplėsdama priežastinio ryšio sampratą, į baudžiamosios teisės sritį įtraukia ir visiškai teisiškai nereikšmingus poelgius, kurie gali būti netgi naudingi visuomenei, taip neprotingai išplečiant baudžiamosios atsakomybės ribas net ir nesudėtingais atvejais. Tai yra esminė šios teorijos problema, todėl jos taikymo ribos turėjo būti siauriamos remiantis ir kitomis teorijomis ar jų atmainomis.“ (Žalnieriūnas, 2021, p. 45). Sutiktina, kad ši ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija turi didžiulę praktinę reikšmę, kadangi ja

vadovaujantis galima nustatyti faktinį priežastinį ryšį tarp veikos ir padarinių, kitaip tariant, ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija padeda nustatyti būtinąją padarinių kilimo sąlyga, tačiau plačios jos ribos, kiekvienos sąlygos vertinamas kaip lygiavertės gali išplėsti baudžiamosios atsakomybės ribas, todėl galima daryti išvada, kad ši teorija turėtų būti taikoma derinant ją su kitomis teorijomis.

Adekvataus priežastinio ryšio teorija.

Tarptautiniame žodžių žodyne žodis „Adekvatus“ [lot. adaequatus – prilygintas, prilygęs] – tapatus, visiškai atitinkantis (Tarptautinių žodžių žodynas, 2013, p. 6). Pagal adekvataus priežastinio ryšio teoriją, priežastinis ryšys tarp veiksmų ir jų žalingų padarinių egzistuoja tada, kai veiksmai padidina žalos atsiradimo tikimybę (Švedas, et. al., 2019, p. 214). A. Abramavičius taip pat nurodo, kad „adekvati priežastis nėra vienintelė tam tikrų pasekmių priežastis. Gali egzistuoti daug konkrečių kurios nors vienos pasekmių priežasčių. Tačiau adekvati priežastis visada išsiskiria iš kitų priežasčių tam tikrų pasekmių atsiradimo tikimybę paversdama tikrove“ (Abramavičius, 2001, p. 182). Adekvataus priežastingumo teorijos esmė – pasekmės turi būti adekvačios priežastčiai, todėl siekiant konstatuoti priežastinio ryšio buvimą, būtina nustatyti, ar kilusios pasekmės galėjo būti numatomos remiantis bendra gyvenimo patirtimi, sveiku protu (Žalnierius, 2018 p. 182). Tokiai šios teorijos esmei antrina ir J. Wessels nurodydamas, kad „pagal šią teoriją sprendimas turi būti motyvuojamas visomis aplinkybėmis, kurias veikos metu veikos padarymo vietoje buvo galima objektyviai nustatyti, ir kaltininkas, kaip protingas žmogus, jas galėjo numatyti“ (Wessels, 2003, p. 72). Apibūdindamas adekvataus priežastinio ryšio teoriją iš esmės tokio pat apibrėžimo laikosi ir P. K. Ryu nurodydamas, kad „pagal šią teoriją ar sąlyga gali būti laikoma įvykio priežastimi priklauso nuo to, ar tokio tipo sąlygos įprastiniais atvejais, atsižvelgiant į patirtį, sukelia tokius padarinius“ (Ryu, 1958, p. 791). Vadinasi šioje teorijoje iš esmės yra vertinama kaltininko galimybė suvokti ir numatyti veikos padarymo padarinius, vertinant jo gyvenimo patirtį, sugebėjimus, ketinimus ir kitas aplinkybes. Šioje teorijoje iš esmės yra laikomasi pozicijos, kad jeigu asmens veiksmai didina žalos atsiradimo tikimybę, tai kilusi žala yra laikytina normaliu tų veiksmų rezultatu. Šiuos teiginius iš esmės patvirtina ir J. Wessels nurodydamas, kad „priežastinis ryšys neegzistuoja, kai padariniai atsiranda dėl netipiškos priežastinės sekos, t. y. dėl neįprasto aplinkybių sutapimo, kurio, remiantis kasdienio gyvenimo patirtimi, neįmanoma objektyviai numatyti“ (Wessels, 2003, p. 72). Objektyvus numatymas yra siejamas su nusikalstamą veiką padariusio asmens asmeninėmis savybėmis. Akivaizdu, kad tokiu atveju

ypatingai svarbiu tampa kaltinamasis, jo asmeninės ypatybės, profesiniai, moksliniai sugebėjimai, kvalifikacija, gyvenimiška patirtis, nes tai turi lemiamą reikšmę jo gebėjimui suvokti veikos pavojingumą ir numatyti padarinius. Be abejonės, ši priežastinio ryšio teorija lemia ir tai, kad daug dėmesio skiriama subjektyvių aplinkybių vertinimui, todėl jos pritaikymas praktikoje kelia daug sunkumų. J. Wessels, kalbėdamas apie šią teoriją pamini ir jos silpnąją pusę teigdamas, kad „adekvatumo teorija silpna todėl, kad ji neteisingai kovoja su beribių sąlygos teorijos platumu: adekvatumo teorija nepripažįsta priežastinio ryšio ten, kur iš tikrųjų paneigiamas atsakomybę pagrindžiančių aplinkybių reikšmingumas – ji neatskiria padarinių atsiradimo nuo jų inkriminavimo“ (Wessels, 2003, p. 72). Šios teorijos pritaikomumą apsunkina subjektyvus kaltininko vertinimas, ar jis galėjo pagal savo ypatybes, gyvenimišką patirtį suvokti veikos pavojingumą bei numatyti tikėtinus padarinius. L. Žalnieriūnas savo disertacijoje išskiria šios teorijos vertinimo galimybes dviem pozicijomis – objektyviąją ir subjektyviąją. Subjektyvios pozicijos atveju visas nusikalstamos veikos metu egzistavusias sąlygas reikia vertinti iš paties kaltininko perspektyvos, o objektyviosios pozicijos atveju sprendžiant tai, ar priežastinis ryšys konkrečioje situacijoje buvo tipinis, ar ne, situaciją derėtų vertinti iš teisėjo perspektyvos ir patirties (Žalnieriūnas, 2021, p. 60).

Taigi, ši teorija nuo ekvivalentinio priežastinio ryšio teorijos skiriasi esmingai, kadangi šios teorijos pagrindas yra adekvati priežastis, kuri lemia padarinių atsiradimą ir jokių būdu visos priežastys nėra vertinamos lygiavertiškai. Taip pat šioje teorijoje yra išsamiai vertinamas subjektas, padaręs veiką. Reikia nustatyti jo galėjimą suvokti pavojingą kėsinimąsi ir numatyti tikėtinus padarinius. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad ši teorija savo turiniu yra glaudžiai susijusi su subjektyviuoju nusikalstamos veikos požymių – kalte, todėl jos suabsoliutinimas ir tiesioginis taikymas gali nulemti, kad priežastinis ryšys būtų laikomas subjektyviuoju požymiu ir jo turinys sutaptu su kaltės turiniu.

Adekvačios priežasties teorija.

Kaip teigia L. Žalnieriūnas, „siekiant priežastinį ryšį išlaikyti objektyviuoju nusikalstamos veikos sudėties požymiu, užuot taikius adekvataus priežastingumo teoriją baudžiamojoje teisėje siūloma taikyti kitas tinkamesnes teorijas, galinčias išspręsti teorijoje ir praktikoje kylančias adekvataus priežastingumo teorijos problemas bei leidžiančias kuo teisingiau kvalifikuoti veikas, taip išvengiant nepagrįstai švelnaus ar pernelyg griežto priežastinio ryšio traktavimo.“ (Žalnieriūnas, 2021, p. 62). Taigi, šios teorijos atsiradimą iš esmės nulėmė

adekvataus priežastinio ryšio teorijos trūkumai, kuriuos siekiant pašalinti susiformavo nauja adekvačios priežasties teorija. Šioje teorijoje pagrindinis pakeitimas yra tai, kad išryškėjo siekis priežastinį ryšį laikyti objektyviu nusikalstamos veikos požymiu ir nevertinti jo susietai su subjektyviuoju nusikalstamos veikos požymiu – kalte. Kaip nurodo L. Žalnieriūnas „norėdamas išvengti šių trūkumų, R. Trageris pakoregavo adekvačios priežasties teoriją apribodamas ją siūlymu priežasties ir padarinių įvertinimo procese atsižvelgti į: a) visas žinomas aplinkybes, kurias optimalus stebėtojas būtų pažinęs neteisėto poelgio metu; b) visas papildomas aplinkybes, kurios buvo žinomos žalą sukėlusiam asmeniui. R. Tragerio teigimu, a punkte nurodytos aplinkybės sudaro konkrečios faktinės situacijos vertinimą taikant visą žmogiškąją patirtį, kokią tik įmanoma gauti sprendimo priėmimo metu, šias žinias perkeliant į neteisėto poelgio atlikimo momentą. Priežasties teoriją apribodamas ją siūlymu priežasties ir padarinių įvertinimo procese“ (Žalnieriūnas, 2021, p. 62-63). Taigi, šios teorijos turinys yra nukreiptas į objektyviai egzistavusių aplinkybių, turėjusių įtakos padariniams kilti vertinimą, kai yra sprendžiamas atsakomybės klausimas.

Apibendrinant, teisės doktrinoje laikytina, kad adekvačios priežasties teorija yra pažangesnė negu adekvačios priežasties teorija būtent dėl to, kad jos turinys nukreiptas į objektyvų vertinimą. Su tokia mokslininkų pozicija nėra pagrindo nesutikti, nes priežastinį ryšį laikant objektyviuoju požymiu, turi būti daroma aiški takoskyra, pagal kokius turinio elementus šis požymis yra laikomas objektyviuoju, o to loginis pagrindimas būtent ir yra objektyvių, įvykio metu buvusių aplinkybių vertinimas.

Būtiniojo ir atsitiktinio priežastinio ryšio teorija.

Ši teorija taikoma, kai konstatuojama, kad veika buvo būtina nusikalstamų padarinių atsiradimo sąlyga. Kaip teigia G. Švedas, „konstatavus, kad veika buvo būtina nusikalstamų padarinių sąlyga, toliau nustatinėjamas priežastinio ryšio pobūdis, t.y. ar priežastinis ryšys yra būtinasis ar atsitiktinis“ (Švedas, et. al, 2019, p. 215). Anot V. Piesliako „atsitiktinis priežastinis ryšys – tai nebūdinga reiškiniui, nedėsninga reiškinių ryšio forma, kai daug kartų pasikartojančiuose bandymuose veika nesukelia mus dominančių padarinių, tačiau tam tikromis retai pasikartojančiomis, o gal net nepasikartojančiomis sąlygomis, įsimačius kokiai nors papildomai aplinkybei, padaryta veika gali sukelti pavojingus padarinius“ (Piesliakas, 2006, p. 9). Taip pat V. Piesliakas pateikia ir būtiniojo priežastinio ryšio apibrėžimą nurodydamas, kad „būtinasis priežastinis ryšys – tai toks ryšys, kai esant tam tikroms sąlygoms

mus dominančios veikos visada ar bent jau paprastai (dažniausiai) sukelia tam tikros rūšies pavojingus padarinius. Viena iš ryškių būtinąjo priežastinio ryšio savybių yra ta, kad jis yra iš anksto numatomas. Visuomeninė žmogaus praktika, gyvenimo patyrimas padeda pažinti gamtos ir visuomenės dėsnius“ (Piesliakas, 2006, p. 9). Kaip teigia L. Žalnieriūnas „minima teorija glaudžiai susijusi su būtinąsios padarinių kilimo sąlygos taisykle (conditio sine qua non teorija), kadangi nustačius būtinąją padarinių kilimo sąlygą taikoma būtinąjo ir atsitiktinio priežastinio ryšio teorija, kuri turėtų susiaurinti priežastinio ryšio nustatymo apimtį, padėdama nustatyti pavojingus padarinius sukėlusią priežastį.“ (Žalnieriūnas, 2021, p. 65). Apibrėždamas šios teorijos trūkumus L. Žalnieriūnas nurodo, kad būtinąjo ir atsitiktinio priežastinio ryšio teorija negali tiksliai atsakyti į klausimą, kada kilę padariniai yra dėsningi, o kada ne. Taip pat ši teorija neefektyvi neatsargių nusikalstamų veikų atveju, nes neatsargiose veikose dauguma pavojingų padarinių būna „nedėsningi“. Taip pat sudėtinga atriboti atsitiktinį priežastinį ryšį nuo novus actus intervenience teorijos, kuri taikoma esant priežastinio ryšio pertrūkiui į priežastingumo grandinę įsiterpus papildomiems veiksniams, kurie ir sukelia baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių kilimą.“ (Žalnieriūnas, 2021, p. 66).

Apibendrinant šios teorijos turinį galima daryti išvada, kad ši teorija yra pritaikytina, kai padaroma išvada, kad priežastinis ryšys tarp veikos ir padarinių yra, tačiau ji veikia kaip saugiklis papildomai vertinant ar tas priežastinis ryšys buvo būtinas, ar jis buvo atsitiktinis, tai yra, šios teorijos taikymas yra susietas su papildomu priežastinio ryšio nustatymo etapu, sekančiu po faktinio priežastinio ryšio nustatymo. Toks šios teorijos pritaikymas iš esmės leidžia atriboti atsitiktinius įvykius, kurie nors ir faktiškai yra susiję priežastiniu ryšiu su padariniais, tačiau teisiškai reikšmingas priežastinis ryšys neegzistuoja.

Artimiausios priežasties teorija.

Artimiausios priežasties (lot. Novus actus intervenience) teorija yra gimininga atsitiktinio priežastinio ryšio teorijai. Kaip nurodo L. Žalnieriūnas „pagal šią teoriją kaltininkas neturi atsakyti už padarinius, kilusius į priežastingumo grandinę įsiterpus papildomoms sąlygoms. Šios papildomos sąlygos nutraukia priežastinio ryšio grandinę, kadangi padariniai kyla būtent dėl jų įsikišimo į priežastingumo grandinę, o ne dėl kaltininko pavojingos veikos. Teorija reikšminga priežastinio ryšio nustatymo procesui, nes, nustačius priežastinio ryšio grandinės pertrūkį, kaltininkui baudžiamoji atsakomybė nekylo.“ (Žalnieriūnas, 2021, p. 66). Mokslininkas A. Pedain, apibrėždamas novus actus intervenience teorijos turinį iš esmės

sutinka su L. Žalnieriūno pozicija, kad nustačius priežastinio ryšio pertraukimą kaltininkui baudžiamoji atsakomybė nekyla, nurodydamas, kad „laisvas, sąmoningas ir informuotas antrosios šalies įsikišimas, kuri tikisi išnaudoti pirmosios sukurta situaciją, tačiau neveikia su ja koordinuotai, paprastai laikomas atleidžiančiu pirmąjį veikėją nuo baudžiamosios atsakomybės.“ (Pedain, 2021, p. 65). Analizuodamas šią teoriją L. Žalnieriūnas išskiria tris kategorijas papildomų sąlygų, kurioms įsiterpus būtų taikoma ši teorija: a) savarankiškai veikusio trečiojo asmens neatsargus arba tyčinis įsikišimas; b) nukentėjusiojo asmens elgesys; c) išorinės aplinkybės.

Savarankiškai veikusio trečiojo asmens neatsargiu arba tyčiniu įsikišimu teisės doktrinoje yra laikomos tokios situacijos, kai pirmam asmeniui įvykdžius pavojingą veiką, kuri būtų sukėlusį padarinius, iki padarinių kilimo įsiterpia antrojo asmens pavojinga veika, kuri galiausiai ir sukelia padarinius. Tokiu atveju svarbu yra tai, kad tiek pirmojo, tiek antrojo asmens padarytos veikos būtų sukėlusius padarinius ir yra susijusios priežastingumu. Kaip nurodo L. Žalnieriūnas, tokiais atvejais yra „konstatuojama, kad egzistuoja sudėtingas priežastinis ryšys. Tokia situacija, kai vertinant keletą į priežastinio ryšio grandinę įsiterpusių priežasčių paaiškėja, kad viena priežastis pavojingus padarinius sukėlė greičiau (pralenkė kitą priežastį), nors kita priežastis tuos pačius padarinius vis tiek būtų sukėlusį, tik vėliau,, (Žalnieriūnas, 2021, p. 68). V. Gropas pateikia tokios situacijos iliustruojantį pavyzdį „du asmenys A ir C susitinka kavinėje. A, nukreipęs C dėmesį, į jo puodelį kavos įpilą mirtiną dozę nuodų. C išgeria užnuodytą kavą, bet, dar nepradėjęs veikti nuodams, į kavinę įsiveržia vyras B ir nušauna C,, (Gropp, 2001, p. 148). Tokiu atveju Gropas teigia, kad A veiksmai turi būti kvalifikuojami kaip pasikėsinimas nužudyti, kadangi jo siekiami padariniai nekilo nuo jo valios nepriklausančių aplinkybių, nes įsiterpė trečiojo asmens B veiksmai, kurie sukėlė jo siekiamus padarinius. Sutiktina su autoriaus Gropo pozicija, kad tokiu atveju A veiksmai yra nusikalstami ir jis turi atsakyti kaip pasikėsinęs nužudyti, kadangi padariniai nekilo tik nuo kaltininko valios nepriklausančių aplinkybių.

Pavyzdį, kuriame reikšmingai pasisakyta dėl nukentėjusiojo asmens elgesio įtakos pateikia mokslininkas Pedain cituodamas 1975 m. Anglijos apeliacinio teismo R v Blaue bylą, kurioje buvo nustatyta, kad „D. įėjo į V. namus ir dūrė jai keletą kartų peiliu, vieno dūrio metu V. buvo perdurtas plautis. V. buvo jehovos liudytoja ir kai jai buvo pasakyta, kad ji gali išgyventi tik tuo atveju, jeigu bus operuojama ir jai bus atliktas kraujo perpylimas, ji atsisakė kraujo perpylimo ir greitai po to mirė. Šioje byloje apeliacinis skundas buvo priimtas remiantis tuo,

kad V. būtų išgyvenusi, jeigu būtų sutikusi su gydymu, todėl D. buvo išteisintas dėl nužudymo.“ (Pedain, 2021, p. 65). Šioje byloje svarbu tai, kad vadovaujantis artimiausios priežasties teorija, būtent nukentėjusiojo asmens elgesys, konkrečiai tinkamo gydymo atsisakymas yra priežastis, dėl ko asmuo mirė.

Išorinėmis sąlygomis laikytinos tokios sąlygos, kurios yra susijusios su gamtoje egzistuojančiais reiškiniais, laukiniais gyvūnais, kitų asmenų teisėtu veikimu. L. Žalnierius nurodo, kad „išorinės sąlygos pertraukia priežastinį ryšį tik tada, kai šios veikia savarankiškai ir nėra nulemtos kaltininko neteisėtų veiksmų ar neveikimo. Jeigu nukentėjusysis buvo įmestas į sraunią upę ir nuskendo, tai stipri upės tėkmė nebus laikoma priežastinį ryšį pertraukusia sąlyga, nes gamtos jėgų pasireiškimas buvo suaktyvintas būtent dėl kaltininko pavojingos veikos. Tokiose situacijose konstatuojamas sudėtingas priežastinis ryšys, o kaltininko pavojinga veika laikoma būtinają padarinių kilimo sąlyga, nes jeigu šis nebūtų atlikęs pavojingos veikos, tai nukentėjusysis nebūtų atsidūręs, šiuo atveju, vandenyje, t. y. jam pavojingoje situacijoje, sukėlusioje jo mirtį.“ (Žalnierius, 2021, p. 82). Taigi iš L. Žalnieriaus apibūdinimo galima suprasti, kad išorinėms sąlygoms pagal šią teoriją yra priskirtinos tokios sąlygos, kurios nėra nulemtos kaltininko veikimu, taip pat kuriomis kaltininkas sąmoningai bando pasinaudoti kaip palankiomis, o tik tos sąlygos, kurių ir pats kaltininkas nenumatė egzistuojant. Tam, kad būtų galima atriboti kokios sąlygos yra nulemtos kaltininko veikimu ir yra laikytinos būtinają padarinių sąlyga, o kokios ne, galime identifikuoti atsakydami į klausimą ar kaltininko veikimu ar neveikimu tokios sąlygos buvo suaktyvintos ir jos buvo pavojingos, taip pat atsakydami ar nukentėjusysis neturėjo alternatyvių savo veiksmų variantų, taip pat ar neturėjo objektyvios galimybės tų veiksmų variantų panaudoti.

Apibendrinant šią teoriją galima daryti išvada, kad artimiausios priežasties teorija yra reikšminga tuo, kad ji tiesiogiai pamini tris kategorijas aplinkybių, kurioms egzistuojant, priežastinis ryšys yra pertraukiamas ir teisingai atkreipia dėmesį, kad tas aplinkybes nustatant priežastinį ryšį yra būtina įvertinti, todėl, autoriaus nuomone, šių kriterijų vertinimas nustatant priežastinį ryšį yra reikalingas. Tačiau svarbu atkreipti dėmesį, kad absoliutus šios teorijos kriterijų taikymas gali turėti neigiamų pasekmių, nes gali būti atveju, kai iš esmės yra sunku nustatyti, ar tos aplinkybės yra tokios reikšmingos, kad galėtų nutraukti priežastingumo ryšio grandinę ir tikrai buvo tokios reikšmingos, kad būtų galima konstatuoti priežastinio ryšio neegzistavimą.

Esminės ir veikiančios priežasties teorija.

Esminės ir veikiančios priežasties teorija padeda nustatyti teisinį priežastinį ryšį baudžiamosiose bylose. Šioje teorijoje nėra pakankama, kad kaltininko veiksmai kaip nors būtų prisidėję prie padarinių kilimo, o reikalaujama, kad kaltininko veiksmai būtų vienintelė ir esminė padarinių kilimą nulėmusi sąlyga. L. Žalnieriūnas, apibūdindamas šią teoriją nurodo, kad „esminės ir veikiančios priežasties teorija plačiai naudojama bendrosios teisės tradicijos šalyse, kur taikoma kartu su *conditio sine qua non* teorija, kuria remiantis identifikuojamos visos prie pavojingų padarinių prisidėjusios sąlygos. Nustačius, kad kaltininko veiksmai buvo vienintelė sąlyga, būtina nustatyti, kad būtent ji buvo esminė ir veikianti iki pat pavojingų padarinių atsiradimo momento. Nustačius tai, kad priežastingumui buvo reikšmingos ir kitos sąlygos, esminės ir veikiančios priežasties teorija išskiria esminę ir veikiančią sąlygą, sukėlusią pavojingus padarinius.“ (Žalnieriūnas, 2021, p. 89). Vadinasi, ši teorija, priešingai nei ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija, nesuteikia kiekvienai priežastčiai vienodos reikšmės, o priešingai, kelia pareigą nustatyti vienintelę esminę priežastį, dėl kurios kilo padariniai. Šiuo atveju pastebėtina, kad ši teorija naudojama ir Lietuvos teismų praktikoje, o būtent, pastebima vadinamojoje „vieno smūgio doktrinoje“. Antai LAT vienoje iš bylų nagrinėjo situaciją, kuomet nuteistasis ramentu sudavė smūgį nukentėjusiajam į lūpų ir smakro sritį. Nuo šio smūgio nukentėjusysis prarado pusiausvyrą ir, užkliuvęs už stalo atramos horizontaliosios dalies, griuvo bei veidu trenkėsi į grindinį, galimai buvo praradęs sąmonę. Griūdamas kniūbsčias nukentėjusysis patyrė dešinio kelio sumušimą, o atsitrenkęs veidu į grindinį – kaktos - nosies srities sumušimą, pasireiškusį kaip odos nubrozdinimas kaktoje, kraujosruva kaktos minkštuosiuose audiniuose, kraujo išsiliejimas po kietuoju galvos smegenų dangalu, o tai komplikavosi galvos smegenų suspaudimu ir pabrinkimu. Nuo šios galvos traumos nukentėjusysis praėjus kuriam laikui mirė savo namuose. Šioje byloje, teismas, tirdamas priežastinį ryšį nustatė, jog nepaisant to, kad su aplinkinių pagalba atsigavęs nukentėjusysis, stumdamas dviratį, iš įvykio vietos išėjo pats, tiesioginė mirties priežastis buvo trauma, patirta atsitrenkus galva į grindinį. Svarbu paminėti, jog šioje byloje atliktos ekspertizės išvados atskleidė, jog nukentėjusysis „griuvo galimai dėl to, kad būdamas girtas dešine koja užkliuvo už stalo atramos horizontalios dalies“. Tad nukentėjusiojo griuvimą ir trenkimąsi į žemę lėmė ne suduotas sąlyginai nestiprus smūgis ramentu, o neblaivi nukentėjusiojo būklė ir užkliuvimas už stalo. Nepaisant šių aplinkybių, LAT konstatavo, jog kaltininko suduotas smūgis buvo ne tik būtina mirties kilimo sąlyga, bet ir esminis susiklosčiusio priežastingumo elementas,

nulėmęs nukentėjusiojo inertišką kūno judėjimą tokia trajektorija, jog šis užkliuvo už stalo atramos ir griuvo ant žemės galva trenkdamasis į trinkeles. (Urbšytė, 2019, p. 179). Kaip matyti šioje situacijoje į priežastingumą įsiterpė dar viena priežastis – nugriuvimas, tačiau vadovaudamasis esminės ir veikiančios priežasties teorija teismas padarė išvada, kad jeigu nebūtų smūgio, jis nebūdų ir nugriuvęs, todėl smūgis po kurio asmuo nukrito ir mirė yra susijęs priežastiniu ryšiu.

Galima teigti, kad su esminės ir veikiančios priežasties teorija artimai susijusi yra artimiausios priežasties teorija. Tokią išvadą galima daryti todėl, kad abi teorijos pripažįsta, kad į priežastinį ryšį gali būti įsiterpusios ir kitos sąlygos, nebūtinai tik kaltininko pavojinga veika. Palyginant šias teorijas galima pastebėti, kad esminė ir veikiančios priežasties teorija skiriasi nuo artimiausios priežasties teorijos tuo, kad nustatant esminę ir veikiančią priežastį svarbiausiu momentu tampa tai, ar kaltininko pavojinga veika sukuria tokią priežastinio ryšio grandinę, kurioje suaktyvinamos ir kitos spartinančios ar kitaip prie pavojingų padarinių kilimo prisidedančios aplinkybės.

Apibendrinant visas priežastinio ryšio teorijas galima daryti išvadą, kad nėra vienos, visiems galimiems atvejams tinkamos priežastinio ryšio teorijos. Kiekviena priežastinio ryšio teorija savo turinyje turi reikšmingų priežastinio ryšio nustatymo kriterijų, kurių žinojimas ir kompleksinis pritaikymas nustatant priežastinį ryšį gali reikšmingai padėti tinkamai įvertinti bylos aplinkybes ir padaryti pagrįstą išvadą dėl priežastinio ryšio kaip nusikalstamos veikos požymio. Autoriaus nuomone, priežastinio ryšio nustatymui yra būtina vadovautis advekataus priežastinio ryšio, artimiausios priežasties, esminės ir veikiančios priežasties, būtinąjo ir atsitiktinio priežastinio ryšio teorijų dėstomais priežastinio ryšio nustatymo kriterijais, nes šių teorijų kriterijai padeda išsamiai įvertinti visas objektyvias bylos aplinkybes ir lemia tinkamą priežastinio ryšio nustatymą byloje tiek nustatant būtinąją padarinių kilimo sąlygą, tiek nustatant priežastinio ryšio pobūdį.

2. PRIEŽASTINIS RYŠYS KAIP NUSIKALSTAMOS VEIKOS POŽYMIS

Apibūdinus priežastinio ryšio sampratą, pateikus priežastinio ryšio teorijas yra tikslinga aptarti priežastinį ryšį kaip nusikalstamos veikos sudėties požymį Lietuvos baudžiamojoje teisėje. Kaip nurodo V. Piesliakas „priežastinis ryšys tarp pavojingos veikos ir baudžiamajame įstatyme numatytų pavojingų padarinių yra nusikalstamos veikos sudėties objektyvusis požymis, įrodinėtinas tiriant bylas dėl nusikalstamų veikų, kurių sudėtys yra materialios.“ (Piesliakas, 2006, p. 7). Iš šio autoriaus teiginio galima suprasti tai, kad priežastinis ryšys yra objektyviosios pusės požymis, taip pat ir tai, kad jis yra būtinuoju požymiu tiriant nusikalstamas veikas, kurių sudėtys yra materialios. G. Švedas nusikalstamos veikos objektyviąją pusę apibrėžia sakydamas, kad „tai išorinis pavojingo kėsینimosi, kuriuo pažeidžiami baudžiamojo įstatymo teisiniai gėriai, pasireiškimas“ (Švedas, et. al., 2019, p. 201), „o materialiosiomis nusikalstamos veikos sudėtimis yra laikomos tokios sudėtys, kurios apima ne tik pačią pavojingą veiką, bet ir jos sukeltus padarinius“ (Švedas, et. al., 2019, p. 180).

2.1. Priežastinio ryšio kaip nusikalstamos veikos požymio ypatybės ir nustatymo būdai Lietuvos baudžiamojoje teisėje

Taigi, apibendrinant tai, kas aukščiau išdėstyta, galime teigti, kad priežastinis ryšys, kaip būtinas nusikalstamos veikos požymis yra nustatinėjamas tik tokių nusikalstamų veikų padarymo metu, kuriose būtinuoju požymiu yra padariniai. Kaip jau anksčiau darbe išsiaiškinta, priežastinis ryšys yra toks nusikalstamos veikos požymis, kuris susieja kaltininko padarytą pavojingą veiką ir dėl to kilusius padarinius. V. Piesliakas, kalbėdamas apie priežastinio ryšio kaip nusikalstamos veikos požymio specifiškumą nurodo, „kad priežastinį ryšį nustatant pirmiausia vadovaujamosi baudžiamosios teisės teorijos žiniomis, o tik paskui įstatymo aiškinimu“ (Piesliakas, 2006, p. 7). Būtent dėl šių priežasčių galima teigti, kad itin svarbu suprasti priežastinio ryšio sampratą, susipažinti su priežastinio ryšio teorijomis, nes nustatinėjant priežastinį ryšį kiekvienu individualiu atveju tai gali turėti lemiamą reikšmę tinkamam šio požymio nustatymui. Taip yra todėl, nes baudžiamasis įstatymas nereglementuoja priežastinio ryšio klausimų. Esant tokiai situacijai, priežastinis ryšys yra nustatinėjamas teismų praktikoje ir teisės doktrinoje nustatytais taisyklėmis. G. Švedas išskiria du kriterijus, kuriais vadovaujantis yra nustatomas priežastinis ryšys: 1) būtiniosios

padarinių kilimo sąlygos nustatymas (lot. *conditio sine qua non*), ir 2) priežastinio ryšio pobūdžio nustatymas (Švedas, et. al., 2019, p. 214). Šiuos priežastinio ryšio nustatymo kriterijus iš esmės patvirtina ir teismų praktika. Antai LAT, vienoje iš savo bylų, dėl kelių eismo taisyklių pažeidimo, nulėmusio asmens mirtį nurodė, kad „pagal teismų praktiką, priežastinio ryšio nustatymas paprastai apima būtinąsios padarinių kilimo sąlygos ir priežastinio ryšio pobūdžio nustatymą. Būtinoji padarinių kilimo sąlyga nustatoma sprendžiant, ar eismo įvykis būtų įvykęs, jeigu nebūtų buvusios pažeistos KET, t. y. pašalinant iš eismo įvykio priežastingumo grandinės Kelių eismo taisyklių pažeidimą. Būtinąsios padarinių kilimo sąlygos taisyklė įpareigoja išsiaiškinti, ar eismo dalyvio padarytas KET pažeidimas buvo būtina padarinių kilimo sąlyga, o priežastinio ryšio pobūdis parodo, ar priežastinis ryšys yra dėsningas (būtinasis), ar atsitiktinis“ (LAT, 2024, 2K-7-17-489/2024). Taigi, išsiaiškinus, kad priežastinis ryšys nustatinėjamas vertinant du kriterijus, tikslinga kiekviena iš kriterijų aptarti atskirai.

Baudžiamąjoje teisėje kalbant apie priežastinį ryšį pirmiausia turi būti nustatoma, kad yra padaroma baudžiamajame įstatyme uždrausta pavojinga veika, kuri ir sukelia tuos padarinius. Jokie gamtos reiškiniai, stichinės nelaimės nėra nusikalstamų padarinių priežastimis. Kai nustatoma, kad buvo padaryta nusikalstama veika, atsiranda pareiga nustatyti, ar tokia veika buvo būtinoji padarinių kilimo sąlyga. G. Švedas, apibūdindamas būtinąsios padarinių kilimo sąlygos nustatymą nurodo, kad ji nustatoma „sprendžiant, ar padarinių būtų atsiradę, jeigu veika nebūtų padaryta“ (Švedas, et. al., 2019, p. 215). Tiek teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje šiam kriterijui nustatyti neretai naudojamas objektyvaus išvengiamumo kriterijus. Aišku, šis kriterijus turi savo specifiką todėl, kad jis yra tinkamiausias kelių eismo taisyklių pažeidimo atvejais. Antai LAT teismų praktikos kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo baudžiamosiose bylose apžvalgoje nurodyta, kad nustatant, ar kaltininko padarytas kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimas buvo būtina padarinių kilimo sąlyga, teismų praktikoje taikomas objektyvaus išvengiamumo kriterijus – sprendžiama, ar konkrečioje situacijoje asmuo turėjo objektyvią galimybę išvengti eismo įvykio. Taip pat apžvalgoje nurodyta, kad nustačius, kad kaltininkas, net ir nepažeisdamas kelių eismo taisyklių, nebūtų galėjęs išvengti eismo įvykio, laikoma, kad kelių eismo taisyklių pažeidimas nebuvo susijęs priežastiniu ryšiu su padariniais. Todėl teismų praktikoje nustatant priežastinį ryšį pagrįstai remiamasi bylos duomenimis, leidžiančiais daryti išvadą, ar kaltininkas turėjo techninę galimybę išvengti eismo

įvykio, jeigu nebūtų pažeidęs kelių eismo taisyklių. Tiesa, objektyvaus išvengiamumo kriterijus nėra pritaikomas tyčinių nusikalstamų veikų padarymo atveju, kadangi nustačius kaltininko tyčinę kaltės formą tampa aišku, kad kaltininkas nesiekia išvengti padarinių. Svarbu paminėti, kad LAT taip pat yra nustatęs, kad dėl priežastinio ryšio kito žmogaus gyvybės atėmimo bylose sprendžiama nustatant loginę priežasčių seką, ar jie objektyviai ir dėsningai išplaukia iš neteisėtos veikos (LAT, 2009, 2K-P-247/2009). V. Piesliakas, apibrėždamas būtiniosios padarinių kilimo sąlygos nustatymo taisyklę nurodo, kad „būtiniosios sąlygos taisyklę nustatome atmesdami situacijoje paėiliui kiekvieną iš galimų padarinių atsiradimo sąlygų, t. y. kiekvieną iš nustatytų pavojingų veikų, ir palikdami visas kitas tikėtinas padarinių kilimo sąlygas.“ (Piesliakas, 2006, p. 8).

Būtiniosios padarinių kilimo sąlygos nustatymu nėra baigiamas priežastinio ryšio nustatymo procesas, tačiau nustačius būtinąją padarinių kilimo sąlyga galima pereiti prie priežastinio ryšio pobūdžio nustatymo. Teisės doktrinoje priežastinio ryšio pobūdis gali būti būtinasis arba atsitiktinis. Būtinasis priežastinis ryšys nustatomas tais atvejais, kai tam tikra veika dėsningai sukelia tam tikrų nusikalstamų padarinių (Švedas, et. al., 2019, p. 215). V. Piesliakas, apibrėždamas jo turinį nurodo, kad „būtinasis priežastinis ryšys – tai toks ryšys, kai esant tam tikroms sąlygoms mus dominančios veikos visada ar bent jau paprastai (dažniausiai) sukelia tam tikros rūšies pavojingus padarinius. Viena iš ryškių būtiniojo priežastinio ryšio savybių yra ta, kad jis yra iš anksto numatomas“ (Piesliakas, 2006, p. 9). Apibendrinant galima pasakyti, kad būtinasis priežastinis yra toks ryšys, kurį žmogaus gyvenimo patirtis ir jo žinios, gebėjimai, suvokimas kaltininkui leidžia numatyti, kokių padarinių galėtų sukelti tam tikras jo elgesys. Atsitiktinis priežastinis ryšys teisės doktrinoje apibrėžiamas priešingai nei būtinasis priežastinis ryšys. Atsitiktiniu priežastiniu ryšiu laikomas toks ryšys, kai tam tikra pavojinga veika įprastai dėl tokio veikimo nesukelia nusikalstamų pasekmių, tačiau jų atsiranda dėl papildomų, su veika nesusijusių aplinkybių poveikio. Teisės doktrinoje nustatant priežastinio ryšio pobūdį dažniausiai yra taikomos adekvataus priežastinio ryšio ir būtiniojo ar atsitiktinio priežastinio ryšio teorijos. Tokia pozicija apibūdinant priežastinio ryšio pobūdį yra sutinkama ir teismų praktikoje „<...> priežastinio ryšio pobūdis parodo, ar priežastinis ryšys yra dėsningas (būtinasis), ar atsitiktinis (LAT, 2008, 2K-38/2008). Toks priežastinio ryšio sampratos traktavimas atspindi vieną iš priežastinio ryšio teorijų – adekvataus priežastingumo teoriją.“ (Teismų praktikos apžvalga, 2018).

Teisės doktrinoje ir teismų praktikoje pastebėtina, kad priežastinis ryšys yra skirstomas į tiesioginį ir sudėtingą priežastinį ryšį. G. Švedas pateikia šių sąvokų apibrėžimus nurodydamas, kad „paprastasis (tiesioginis) priežastinis ryšys nustatomas tada, kai nusikalstamų padarinių tiesiogiai sukelia tik kaltininko padaryta veika. Sudėtingas priežastinis ryšys yra tada, kai prie baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių kilimo prisideda ne tik kaltininko padaryta veika, bet ir kitos papildomos sąlygos.“ (G. Švedas, et. al., 2019, p. 215). Tiesioginio priežastinio ryšio pavyzdį pateikia mokslininkas V. Piesliakas, nurodydamas „kaltininkas sudavė tris smūgius peiliu į pilvą, ir nukentėjęsysis įvykio vietoje nuo veika padarytų sužalojimų mirė.“ (Piesliakas, 2006, p. 10). Taigi, iš esmės tiesioginis priežastinis ryšys yra kur kas paprasčiau nustatomas, nei sudėtingasis priežastinis ryšys. Taip yra dėl to, kad kaltininko pavojingos veikos įvertinimas akivaizdžiai atsispindi sukeltuose padariniuose. Savo darbe V. Piesliakas, kalbėdamas apie sudėtingą priežastinį ryšį nurodo, kad „sudėtingas priežastinis ryšys – tai ryšys, komplikotas dėl pašalinių jėgų įsikišimo. Priežastinis ryšys būna sudėtingas tada, kai objektyviai įstatyme numatytus padarinius sukelia pavojinga žmogaus veika, bet iš dalies prisideda ir kiti veiksniai.“ (Piesliakas, 2006, p. 10). Veiksniai, kurie gali prisidėti prie pavojingos žmogaus veikos gali būti ne tik jau aptartos gamtos stichijos, biologiniai, techniniai ar cheminiai reiškiniai, bet ir kalti ar nekalti trečiųjų asmenų veiksmai. Tokiais sudėtingo priežastinio ryšio atvejais didelę reikšmę įgyja specialiųjų žinių panaudojimas, kuris padeda nustatyti būtinąjį priežastinį ryšį. Gerą sudėtingo priežastinio ryšio pavyzdį pateikia LAT vienoje iš savo bylų, kurioje *”I. Š. buvo nuteista už tai, kad dėl neatsargumo sunkiai sužalojo žmogų, t. y. būdama, atsakinga už įrenginį, naudojo nesaugų, žmonių gyvybei ir sveikatai neleistiną riziką keliantį potencialiai pavojingą savadarbį pramoginį įrenginį – sūpynes-suktuką, netinkamai pritvirtinus prie jo pagrindo skulptūrą, neįrengus jame jokių priemonių saugiai įsikibti, stabdyti bei neužtikrinus žmonių saugos kritimo atveju, nesant pritvirtintų kėdžių ir rankenų, skirtų įsikibti, saugių stabdymo priemonių, apsaugos nuo kritimo, karuselės kritimo erdvėje įrengus betoninį taką, neįrengus smūgį švelninančio paviršiaus. Šioje byloje dėl šių pažeidimų buvo sunkiai sutrikdyta keletos asmenų sveikata. Byloje pagal ekspertų aiškinimus nustatyta, kad toks įrenginys yra potencialiai pavojingas dėl veikiančių dinaminių jėgų, todėl tokiems įrenginiams keliama specialūs saugumo reikalavimai, kurie reikalingi būtent prevencinei apsaugai tokiems atvejams, kai įrenginio naudojimo metu kyla rizika neišsilaikyti ant įrenginio, nukristi ir pan. Tai reiškia, kad asmuo, eksploatuojantis tokį įrenginį, turi suvokti jo galimus naudojimo pavojus ir pasirūpinti*

naudojimo sauga tiek, kiek priklauso jo pareigai. Šiuo atveju tokios pareigos nebuvo laikomasi, pažeidimai konstatuoti abiejuose ekspertizių aktuose, abiejuose aktuose tai siejama su įvykio metu kilusiomis pasekmėmis. Nes net jeigu asmenys, naudoję įrenginį, jį būtų naudoję galimai netinkamai (stabdydami) esant saugiai pagal reikalavimus įrengtam įrenginiui, tokios pasekmės nebūtų kilusios, t. y. nukentėjusioji nebūtų buvusi nublokšta nuo sūpynių pagrindo, nukritusi ant kieto pagrindo dangos ir dėl to patyrusi tokius sunkius sužalojimus. Taigi konstatuotina, kad padariniai buvo dėsningas veikos – padarytų specialių saugumo reikalavimų nesilaikymo – rezultatas.“ (LAT, 2019, 2K-43-628/2019). Šioje byloje matyti, kad kaltininko pavojinga veika pasireiškė netinkamu įrenginių eksploatavimu, visų būtinųjų saugumo priemonių neužtikrinimu. Dėl šių pažeidimų nukentėjusysis neišsilaikė ir trenkėsi į kietą betoninį pagrindą, dėl ko patyrė sunkius kūno sužalojimus. Šioje situacijoje susiklostė sudėtingas priežastinis ryšys, nes kaltininko pavojinga veika sudarė sąlygas nukentėjusiajam sukelti padarinius, o padariniai kilo dėl to, kad nukentėjusysis neišsilaikė ir nukrito. Kaip matyti šioje situacijoje, būtinojo sudėtingo priežastinio ryšio nustatymui esminę reikšmę turėjo specialiųjų žinių panaudojimas, kuris ir lėmė teismo išvadą, kad toks priežastinis ryšys egzistavo. Keletą sudėtingo priežastinio ryšio pavyzdžių taip pat pateikia ir V. Piesliakas „(gydytojas, operuodamas sužalotą pacientą, padarė medicinos klaidą) ar nekalta trečio asmens veika (nukentėjusysis stumiamas po pravažiuojančios mašinos ratais)“ (Piesliakas, 2006, p. 10).

Apibendrinant galime teigti, kad priežastinis ryšys kaip nusikalstamos veikos požymis Lietuvos baudžiamojoje teisėje yra laikytinas objektyviuoju veikos požymiu. Nustatant priežastinį ryšį pirmiausia turi būti išsiaiškinta, kad yra padaroma baudžiamajame įstatyme uždrausta pavojinga veika, kuri sukelia padarinius. Kai tai nustatoma, reikia išsiaiškinti ar pavojinga veika yra būtinoji padarinių kilimo sąlyga, jeigu tai nustatoma, pereinama prie priežastinio ryšio pobūdžio nustatymo, kuris atsako, ar priežastinis ryšys yra dėsningas (būtinasis), ar atsitiktinis. Tik nustčius būtinąjį priežastinį ryšį konstatuojama, kad pavojinga veika yra teisiškai reikšmingai susijusi su priežastiniu ryšiu. Teisės doktrina ir teismų praktika patvirtina, kad Lietuvoje priežastiniam ryšiui dažniausiai naudojama adekvataus priežastingumo teorija. Autoriaus nuomone, vien tik adekvataus priežastingumo teorijos naudojimas nėra teisingas, manytina, kad siekiant išsamiai, visapusiškai ir tinkamai nustatyti priežastinį ryšį būtina vadovautis ir kitomis priežastinio ryšio teorijomis.

2.2.Priežastinio ryšio ir kaltės kaip nusikalstamos veikos požymių atribojimas

Kaip ir anksčiau darbe minėta, priežastinis ryšys yra objektyvus nusikalstamos veikos požymis. Nepaisant to, dažnai susiduriama su situacijomis, kai priežastinis ryšys yra sutapatinamas su subjektyviuoju nusikalstamos veikos požymiu – kalte. Būtent dėl to tampa svarbu išsiaiškinti priežastinio ryšio ir kaltės kaip nusikalstamos veikos požymių atribojimo klausimus.

Baudžiamojoje teisėje nusikalstamos veikos sudėties požymiai yra skirstomi į objektyviuosius ir subjektyviuosius. Šis skirstymas yra atliekamas pagal požymio pobūdį. Objektyvieji požymiai yra tokie požymiai, kurie egzistuoja tikrovėje, o subjektyvūs požymiai yra vertinami per asmens psichinį santykį. Kaip žinoma iš teisės doktrinos ir teismų praktikos, kaltė yra asmens psichinis santykis su jo daroma pavojinga veika ir šios veikos padariniais. Anot G. Švedo „kaltę kaip tam tikrą psichinį procesą (reiškinį) apibūdina asmens intelektinis ir valinis elementai. Intelektinis elementas lemia ir atspindi žmogaus psichikoje vykstančius pažinimo procesus <...> numato galimus savo elgesio padarinius (arba gali ir privalo tai padaryti) <..> valinis elementas – tai sąmoningas savo protinių bei fizinių pastangų sutelkimas ir nukreipimas <..> siekiant tikslo“ (Švedas, et. al., 2019, p. 255). Taigi, kaltė yra subjektyvusis požymis, kurio nustatymas atliekamas per asmens psichinį santykį su objektyviaisiais požymiais. Priežastiniui ryšiui esant objektyviajam požymiui, jo nustatymas atliekamas vertinant objektyvioje tikrovėje egzistuojančius reiškinius. V. Piesliakas, išskirdamas priežastinio ryšio objektyvųjį pobūdį nurodo, kad „priežastinio ryšio objektyvus pobūdis leidžia daryti išvadą, kad šis ryšys gali būti pažintas. Žmogus, darydamas kažkokį poelgį, gali numatyti priežastinio ryšio vystymąsi, t. y. numatyti, kokius padarinius gali sukelti vienas ar kitas jo poelgis. O tai jau yra viena iš svarbių jo baudžiamosios atsakomybės sąlygų.“ (Piesliakas, 2006, p. 8). Apibendrinant, pirmuoju kaltės ir priežastinio ryšio kaip nusikalstamos veikos požymių atribojimo kriterijumi galima laikyti patį šių požymių nustatymo atlikimą ir priežastinio ryšio objektyvųjį pobūdį.

Pastebėtina, kad kaltės, kaip ir priežastinio ryšio, apibrėžimo baudžiamajame kodekse nėra. Kaltės valinis ir intelektinis elementai yra kildinami iš BK 15 ir 16 straipsnių turinio. Analizuodami kaltės institutą baudžiamojoje kasacijoje, mokslininkai D. Prapiestis ir J. Prapiestis yra nurodę, kad „BK 15 ir 16 straipsniuose, įtvirtinančiuose kaltės formas ir rūšis,

apibūdinami kiekvienai kaltei – vientisam psichiniam procesui, santykiui su daroma veika ir jos padariniais – būtinai, neatskiriama kartu egzistuojantys ir vienas kitą lemiantys intelektinis bei valinis elementai, taip pat nurodomi visi galimi (įstatyme, praktikoje) šių elementų turinio ir tarpusavio santykio variantai, sudarantys (suformuojantys) kaltės formas ir šių formų rūšis.“ (Prapiestis, p. 50, 2016). Šie mokslininkai savo darbe, be kita ko pamini, kad būtent intelektinis kaltės elementas yra plačiau apibūdinamas materialijų nusikalstamų veikų atvejais, kadangi būtent intelektinis kaltės elementas lemia asmens galimybę ar prievolę numatyti savo elgesio padarinius arba leidžia jam galėti tai padaryti. Remiantis tuo, galima prieiti išvados, kad intelektinis kaltės elemento turinys visiškai sutampa su priežastinio ryšio pobūdžio nustatymo kriterijaus turiniu, tačiau tai nereiškia, kad kaltė ir priežastinis ryšys yra tapatūs požymiai, nes sutampa tik po vieną iš šių nusikalstamos veikos požymių vidinių kriterijų. Tokį požiūrį savo disertacijoje patvirtina ir L. Žalnieriūnas nurodydamas, kad „Lietuvos baudžiamosios teisės praktikoje bei doktrinoje įrodinėjant būtinąjį priežastinį ryšį ir remiantis adekvataus priežastingumo teorija nėra reikalaujama nustatyti, ar kaltininkas suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį. Įrodinėjimo procese apsiribojama tik padarinių numatymo prievole. Tačiau padarinių numatymo prievolė suformuota ir subjektyviojo nusikalstamo sudėties požymio – kaltės – turinyje“ (Žalnieriūnas, 2021, p. 119).

Priežastinio ryšio ir kaltės kaip nusikalstamos veikos požymių reikšmingą apibūdinimą pateikia ir mokslininkas V. Piesliakas, nurodydamas, kad „nustatydami priežastinį ryšį, mes nustatome objektyvią įvykių seką. Jei priežastinio ryšio tarp veikos ir padarinių nėra, be abejo, nėra prasmės nustatinėti kaltę, net ir neatsargią kaltės formą. Jei priežastinis ryšys konstatuojamas, tai dar visai nereiškia, jog dėl kilusių padarinių asmuo būtinai bus traukiamas baudžiamojon atsakomybėn.“ (Piesliakas, 2006, p. 10). Autoriaus nuomone, šis apibūdinimas tiksliai parodo, kokią tarpusavio reikšmę turi šių požymių nustatymas. Iš šio apibūdinimo matyti, kad, pirmiausia, turi būti nustatomas priežastinis ryšys, o vėliau sprendžiamas kaltės klausimas, kas dar kartą parodo šių požymių savarankiškumą ir atskirumą.

Atribojant priežastinį ryšį ir kaltę taip pat svarbu ir tai, kad kaltė, kaip ir aukščiau minėta, susideda iš dviejų, savarankiškų ir būtinųjų elementų, todėl svarbu nustatyti ne tik intelektinį, tačiau ir valinį kaltės elementą. Priežastinis ryšys, be priežastinio ryšio pobūdžio nustatymo kriterijaus, taip pat turi dar vieną kriterijų, būtinąsios padarinių kilimo sąlygos nustatymą. Kaip matyti iš jų turinio, jie tarpusavyje neturi nieko bendro, todėl nėra pagrindo teigti, kad kaltė ir priežastinis ryšys yra tapatūs nusikalstamos veikos požymiai.

Apibendrinant kas aukščiau išdėstyta, galima daryti išvada, kad priežastinį ryšį ir kaltę galima atriboti pagal šių nusikalstamos veikos požymių nustatymo atlikimą. Priežastinis ryšys yra objektyvus nusikalstamos veikos požymis dėl to, kad jį galima pažinti, nes žmogus darydamas kažkokį poelgį, gali numatyti priežastinio ryšio vystymąsi, todėl jis gali būti nustatomas remiantis objektyvioje tikrovėje vykstančiais reiškiniais. Nors intelektinis kaltės elemento ir priežastinio ryšio pobūdžio nustatymo kriterijaus turinys iš esmės sutampa, tačiau be šių kriterijų, tiek kaltė, tiek priežastinis ryšys turi papildomų kriterijų, kurie nustatant šiuos požymius nesutampa. Taip pat matyti, kad tik nustačius priežastinį ryšį yra įmanoma spręsti asmens kaltės klausimą, tačiau priežastinio ryšio nustatymas savaime nesuponuoja asmens kaltės, nes kaltės nustatymas atliekamas vertinant asmens psichinį santykį su objektyviais nusikalstamos veikos požymiais.

3. PRIEŽASTINIO RYŠIO NUSTATYMO YPATUMAI ATSKIRŲ KATEGORIJŲ BYLOSE

3.1. Priežastinio ryšio nustatymo ypatumai nužudymo byloje

Priežastinio ryšio nustatymo ypatumus nužudymo byloje tikslingiausia analizuoti nustatant, su kokiomis problemomis susiduria teismai sprenddami priežastinio ryšio kaip nusikalstamos veikos požymio nustatymo klausimus ir kokiais argumentais ir aplinkybėmis vadovaujantis šios problemos yra sprendžiamos.

Priežastinis ryšys, nors ir būdamas objektyvusis nusikalstamos veikos požymis, dažnai yra vertinamas ir tapatinamas su subjektyviuoju nusikalstamos veikos požymiu – kalte. Antai LAT vienoje savo nutarčių, kalbėdamas apie priežastinį ryšį pabrėžia, kad *„priežastinis ryšys yra objektyvusis nusikalstamos veikos sudėties požymis, nustatomas tarp veikos ir kilusių padarinių, tačiau jo nustatymas savaime nesuponuoja išvados dėl asmens kaltės. Tai skirtingi nusikalstamos veikos sudėties požymiai, todėl negali būti tapatinami“* (LAT, 2022, 2K-54-942/2022). Taip pat, šioje byloje LAT nurodo priežastinio ryšio nustatymo bendrąją metodiką nužudymo byloje nurodydamas, kad *„priežastinis ryšys kito žmogaus gyvybės atėmimo byloje sprendžiamas vertinant įrodymus ir nustatant loginę priežasčių seką, reikalingą išvadai padaryti: ar yra ryšys tarp nustatytos kaltininko veikos ir padarinių, kokie reiškiniai lemia nukentėjusio žmogaus mirtį, ar jie objektyviai ir dėsningai išplaukia iš neteisėtos veikos. Tais atvejais, kai tarp nukentėjusiajam padarytų sužalojimų ir nukentėjusiojo mirties nėra įsiterpęs joks kitas veiksnys, turintis lemiamą įtaką mirčiai, laikytina, kad priežastinis ryšys egzistuoja.“* (LAT, 2022, 2K-54-942/2022). Taigi, apibendrinant, teismas pasako, kad vertinant įrodymus, juos reikia sujungti į loginę priežasčių seką, kurią sudaro kaltininko veiksmai, mirties priežastis, taip pat vertinant ar kaltininko atlikti veiksmai galėjo lemti mirtį ir būtent jie yra mirties priežastis. Taip pat teismas pamini ir tai, kad nesant pašalinių veiksmų, kurie galėjo lemti mirtį, laikoma, kad ryšys egzistuoja, kitaip tariant, tada nustatomas tiesioginis priežastinis ryšys.

Pirmas ypatumas, kuris sutinkamas nustatant priežastinį ryšį nužudymo byloje yra ekspertų ir specialistų išvadų, jų paaiškinimų reikšmė teisinio priežastinio ryšio nustatymui. Kaip jau aukščiau analizuota, priežastinis ryšys yra išskiriamas į teisinį priežastinį ryšį ir faktinį priežastinį ryšį. Antai LAT, vienoje iš savo nutarčių nužudymo byloje sprenddamas bendrininkų

priežastinio ryšio klausimus nurodo, kad „*kieno iš įvykio dalyvių smurtiniais veiksmais nukentėjusiajam buvo padarytas mirtinas sužalojimas, esminę reikšmę turi byloje pateiktos specialistų išvados, jų paaiškinimai.*“ (LAT, 2024, 2K-63-489/2024). Kaip matyti, teismas šioje nutartyje nurodo, kad ne galutinę, bet esminę reikšmę turi specialistų išvados ir jų paaiškinimai. Su tokiu teiginiu neabejotinai sutiktina, kadangi būtent ekspertai ir specialistai, turėdami ir panaudodami specialiasias medicinos žinias, kurių neturi teismas, padeda nustatyti materialiąją tiesą byloje ir jų nustatytas priežastinis ryšys gali būti prilyginamas faktiniam, bet ne teisiniam priežastiniam ryšiui. Kaip jau išsiaiškinta, priežastinio ryšio kaip nusikalstamos veikos požymio egzistavimas konstatuojamas tada, kai yra teisiškai reikšmingas priežastinis ryšys. Atkreiptinas dėmesys, kad LAT toje pačioje nutartyje pabrėžia ir specialiųjų žinių panaudojimo vertinimą nurodydamas, kad „*pagal teismų praktikoje suformuluotas taisykles, ekspertizės aktą ar eksperto arba specialisto išvadą teismas turi įvertinti pagal savo vidinį įsitikinimą, pagrįstą visapusišku, išsamiu ir objektyviu visų byloje esančių įrodymų ištyrimu. Ekspertizės aktas (specialisto išvada) yra tik vienas iš įrodymų, kuris teismo turi būti įvertintas išsamiai ir nešališkai išnagrinėjus visas bylos aplinkybes; jis vertinamas kartu su kitais byloje surinktais įrodymais ir negali būti vertinamas atskirai nuo kitų bylos duomenų. Ekspertizės akto ir specialisto išvados, kaip įrodymų šaltinio, vertinimas turi specifiką, kurią lemia tai, kad aplinkybės, turinčias reikšmės bylai išspręsti, nustato asmuo, turintis specialių žinių.* <...> *Taigi, vertinant ekspertizės aktą ar specialisto išvadą kaip įrodymą, turi būti patikrintas ir įvertintas ne tik jų sąsajumas ir leistinumas, bet ir kai kurios kitos aplinkybės, būtent: ekspertui ar specialistui pateiktos medžiagos išsamumas, pakankamumas ir kokybiškumas; ekspertui ar specialistui pateiktų pradinių duomenų teisingumas; ekspertui ar specialistui pateiktos medžiagos ištyrimo visapusiškumas; taikytų metodų mokslinis pagrįstumas ir tinkamumas; ar ekspertas ar specialistas neviršijo savo specialių žinių ribų ir ar nesprendė klausimų, kurie viršija jo kompetencijos ribas, ir pan.*“ (LAT, 2024, 2K-63-489/2024). Tokia specialiųjų medicinos žinių panaudojimo ir įvertinimo darant išvadas reikšmė yra suformuota ir jau ankstesnėse LAT nutartyse, pavyzdžiui „*atsakomybė už kito žmogaus gyvybės atėmimą kyla tada, kai tarp kaltininko padarytos veikos (veikimo ar neveikimo) ir atsiradusių padarinių (mirties) yra priežastinis ryšys, t. y. nukentėjusiojo mirtis turi būti dėsningas, neatsitiktinis kaltininko veikos rezultatas. Sprendžiant priežastinio ryšio buvimo ar nebuvimo klausimą, visų pirma atsižvelgtina į tai, kad šis ryšys turi būti objektyvus, t. y. turi būti nustatyta, kad kaltininko padaryta veika sukėlė ir lėmė padarinių atsiradimą. Nužudymo bylose paprastai ši*

aplinkybė nustatoma būtent remiantis teisės medicinos specialisto ar eksperto išvadomis dėl nukentėjusiojo mirties priežasties, šios išvados gretinamos su kitais bylos įrodymais ir nustatytais kaltininko veiksmais.“ (LAT, 2022, 2K-31-489/2022). Taigi, apibendrinant teismų praktikoje suformuotas taisykles, galima daryti išvada, kad kiekvienoje nužudymo byloje, nustatant priežastinį ryšį yra esmingai remiamasi specialiujų žinių panaudojimu, kuris padeda nustatyti sužalojimų padarymo mechanizmą, būtinąją padarinių kilimo sąlygą ir tikslią asmens mirties priežastį, o tai reiškia, padeda nustatyti faktinį priežastinį ryšį. Remiantis tuo, teismas, nustatytą faktinį priežastinį ryšį teisiškai įvertina jį analizuodamas ir gretindamas su kitais byloje esančiais įrodymais, kurių visumos pagrindu nustato teisiškai reikšmingą priežastinį ryšį ir arba konstatuoja, kad priežastinis ryšys tarp veikos ir padarinių buvo, arba ne.

Kitas svarbus priežastinio ryšio nustatymo ypatumas nužudymo bylose yra situacijos, kai padariniai kyla ne iš karto po padarytos veikos, o praėjus kuriam laikui. Pavyzdžiui, vienoje iš LAT nutarčių „*V.Š. buvo nuteistas už tai, kad nužudė A. D., t. y. 2021 m. rugsėjo 4 d., name, kilusio konflikto su A. D. metu tyčia sudavė rankomis ne mažiau kaip du smūgius jam į veidą ir pilvą, taip nukentėjusiajam padarė nosikaulio lūžį ir tulžies pūslės plyšimą, dėl to, komplikavusis tulžies pūslės uždegimui, pilvaplėvės uždegimui, dauginiam organų disfunkcijos sindromui, A. D. 2021 m. rugsėjo 9 d. mirė.*“ (LAT, 2024, 2K-15-648/2024). Šioje byloje buvo pateiktas kasacinis nuteistojo skundas, kuriame buvo nurodyta, kad jeigu nukentėjusiajam po sumušimo būtų buvusi laiku suteikta medicinos pagalba, jis būtų turėjęs išgyventi ir nepatirti jokių komplikacijų, kadangi jam buvo reikalinga lengva operacija. Taigi, nuteistasis, nesunkiai sužalojęs nukentėjusiajam sveikatą, nepaliko jo gyvybei bei sveikatai išliekančių pasekmių, jei nukentėjusysis būtų kreipęsis į medicinos įstaigą, šis sužalojimas būtų buvęs lengvai išgydomas. A. D. penkias dienas po jo sužalojimo savo rizika, neatsakingai elgdamasis, nesikreipė į gydymo įstaigą. Taigi, nagrinėjamoje byloje nustatyti padariniai – A. D. mirtis – priklausė tik nuo paties nukentėjusiojo elgesio bei valios. Teismas, įvertinęs kasacinį skundą, šioje byloje jį atmetė primiausia išskirdamas vieną iš nužudymo bylose reikšmingų priežastinio ryšio nustatymo taisyklių pasakydamas, kad „*jei nukentėjusiojo mirties priežastis yra kaltininko padarytas sveikatos sutrikdymas, tai atsakomybė už žmogaus gyvybės atėmimą atsiranda nepriklausomai nuo to, ar nukentėjusysis mirė tuoj po padarytos veikos, ar praėjus kuriam laikui*“. Iš šio teismo teiginio matyti priežastinio ryšio nustatymo ypatumas – jeigu mirties priežastis yra kaltininko padarytas sveikatos sutrikdymas, nesvarbu kiek laiko nuo jo praeis, jis išlieka dėsningame priežastiniame ryšyje. Taip pat šioje byloje teismas, savo

argumentacijoje sprendamas priežastinio ryšio klausimą, pasiremia adekvataus priežastinio ryšio teorija nurodydamas, kad „kasacinės instancijos teismo praktikoje taip pat atkreiptas dėmesys į adekvataus priežastinio ryšio teoriją, pagal kurią priežastinis ryšys tarp veiksmų ir jų žalingų padarinių egzistuoja tada, kai veiksmai padidina padarinių atsiradimo riziką. Realybėje gali egzistuoti daug kurių nors padarinių priežasčių ir adekvati priežastis gali būti ne vienintelė, tačiau tik ji, paversdama tikrove tam tikrų padarinių atsiradimo tikimybę, išsiskiria iš kitų priežasčių. Ši teorija yra aktuali sprendžiant nerūpestingos veikos nulemtas pasekmes ir (ar) tais atvejais, kai reikia vertinti ir išskirti iš kelių priežasčių tą pagrindinę, nulėmusią žalingas pasekmes“ Nors šioje byloje buvo nustatyta, kad po patirtų sužalojimų nukentėjusysis nesikreipė į medicinos įstaigą ir tai prisidėjo prie padarinių kilimo, tačiau remiantis adekvačios priežasties teorija, teismų praktikoje sužaloto nukentėjusiojo neveikimas (nesikreipimas medicinos pagalbos) nepašalina priežastinio ryšio tarp kaltininko veiksmų ir žmogaus mirties. Taigi, teismas šioje byloje to nelaikė aplinkybe, nutraukusia priežastinį ryšį tarp smurtinių veiksmų ir nukentėjusiojo mirties ir tokią poziciją grindė tuo, kad būtinybė kreiptis į gydytojus nukentėjusiajam kilo dėl prieš jį pavartoto smurto ir padarytų sužalojimų, t. y. priežastinio ryšio grandinėje reikšminga yra tai, kad sveikatos komplikacijų atsiradimo sąlyga yra nuteistojo atlikta pavojinga veika. Svarbu tai, kad teismas, konstatuodamas, kad priežastinis ryšys nebuvo nutrauktas pašalinės priežasties, formuoja taisyklę, kad sveikatos komplikacijų atsiradimo sąlyga turi būti nuteistojo atlikta pavojinga veika. Iš šio teiginio turinio matyti, kad tokiu atveju, jeigu kaltininkas sutrikdo sveikatą, tačiau nukentėjusysis miršta po kiek laiko dėl to, kad nugriuvo ir patyrė mirtinus sužalojimus, kurie nulėmė jo mirtį, priežastinis ryšys nebus dėsningas ir bus laikytina, kad jis buvo nutrauktas.

Šiame kontekste taip pat paminėtina Lietuvos apeliacinio teismo (toliau – LAPT) 2024 m. liepos 16 d. nutartis, kurioje du asmenys, veikdami bendrininkų grupėje, tarpusavio konflikto metu užpuolė kitą asmenį, ne mažiau kaip du kartus ranka smogė jam į galvą, dėl to nukentėjusysis nugriuvo ant žemės, tada vienas bendrininkas spyрė ne mažiau kaip dvidešimt kartų į galvą, o kitas bendrininkas į galvą spyрė ne mažiau kaip šešis kartus. Suduodami daugybinius smūgius bendrininkai sunkiai sutrikdė nukentėjusiojo sveikatą. Vėliau tai komplikavosi į sunkaus laipsnio šlapimo nelaikymą, rijimo sutrikimą (maitinimas per zondą), kalbos sutrikimą, nevaikščiojimą, traukulius. Dėl to išsivystė bendras kūno išsekimas, plaučių ir inkstų infekcija, kas privedė prie letalinės baigties dėl ūmaus širdies ir plaučių veiklos nepakankamumo, tai yra M. P. mirė nuo atokiųjų komplikacijų, kurios išsivystė dėl dauginių

sužalojimų galvoje. Ši byla reikšminga tuo, kad bendrininkai sunkiai sutrikdė sveikatą nukentėjusiajam 2021 m. liepos 26 d., o nukentėjusysis ligoninėje mirė tik 2022 m. rugsėjo 23 d., t.y. daugiau negu po metų. Byloje buvo gautas nuteistųjų gynėjų skundas, kuriame jie ginčijo priežastinį ryšį tarp nuteistųjų suduotų smūgių ir nukentėjusiojo mirties. Gynėjai kėlė klausimą, ar mirtinas komplikacijas papildomai galėjo sukelti ir kiti veiksniai – netinkama M. P. slauga, suteikta medicininė pagalba, iki sumušimo turėtos ligos ir traumos. LAPT, nagrinėdamas bylą ir atmesdamas apeliacinius skundus, pirmiausiai pakartojo teismų praktikoje nusistovėjusią taisyklę dėl priežastinio ryšio grandinės nužudymo byloje nurodydamas, kad *„dėl priežastinio ryšio kito žmogaus gyvybės atėmimo byloje sprendžiama vertinant įrodymus ir nustatant loginę priežastčių seką, reikalingą išvadai padaryti: ar yra ryšys tarp nustatytos kaltininko veikos ir padarinių, kokie reiškiniai lemia nukentėjusio žmogaus mirtį, ar jie objektyviai ir dėsningai išplaukia iš neteisėtos veikos. Atsakomybė už žmogaus gyvybės atėmimą atsiranda nepriklausomai nuo to, ar nukentėjusysis mirė tuoj po padarytos veikos, ar praėjus kuriam laikui.“*. Vėliau, atmesdamas apeliacinius skundus, LAPT konstatavo, kad *„ekspertas pažymėjo, kad mirtis priežastiniu ryšiu yra susijusi su kraujo išsiliejimu po galvos smegenų dangalais. Buvo nustatyta, kaip gydymo metu galėjo atsirasti ant M. P. kūno prieš mirtį padaryti sužalojimai – specialisto išvadoje konstatuota, kad tikėtina, kad šie sužalojimai galėjo būti padaryti atliekant kūno tualetą ar vartant M. P. kūną. Taip pat ekspertas nurodė, kad nėra jokių duomenų, kad nukentėjusiajam buvo suteiktas netinkamas gydymas, jam buvo suteikta tinkama medicininė pagalba. Ekspertas akcentavo, kad įtaką nukentėjusiojo mirčiai turėjo jam padaryta trauma, jeigu nebūtų traumos, nebūtų atsiradusios ir vėlesnės būklės – infekcijos ir pan., kurios nukentėjusiajam išsivystė organiškai. <..> Taigi, nors nuteistųjų gynėjų apeliaciniuose skunduose, taip pat nuteistųjų gynėjų baigiamosiose kalbose akcentuojama, jog nukentėjusiojo mirčiai įtakos galėjo turėti jo ligos, traumos, turėtos iki šioje byloje aptariamo įvykio, taip pat netinkama nukentėjusiojo slauga, tačiau šias gynėjų prielaidas paneigia specialistų išvados bei eksperto paaiškinimai. <..> Tarp suduotų smūgių ir atsiradusių žalingų padarinių nebuvo įsiterpęs joks kitas veiksnys, kuris būtų turėjęs įtakos M. P. mirčiai, o mirtis nukentėjusįjį ištiko būtent dėl sužalojimų galvoje, patirtų nagrinėjamo įvykio metu, visumos.“* (LAPT, 2024, 1A-132-851/2024). Šioje byloje taip pat matyti specialiųjų žinių panaudojimo reikšmė nustatant priežastinį ryšį, taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad bandant įrodyti, kad priežastinis ryšys buvo nutrauktas, reikia aiškiai įvardinti kodėl

ir kokiais veiksmais jis buvo nutrauktas, nepakanka argumentuoti vien tuo, kad gydymas tęsiasi ilgą laiką ir jis buvo nesėkmingas.

Dar viena byla, kurioje buvo bandoma argumentuoti priežastingumo nutrūkimo dėl netinkamo gydymo ar nukentėjusiojo elgesio yra LAPT 2024 m. liepos 8 d. byla Nr. 1A-236-579/2024, kurioje asmuo buvo nuteistas už nužudymą dėl to, kad iš savanaudiškų paskatų tyčia nužudė žmogų, turėdamas tikslą pagrobti turtą priėjęs prie nukentėjusiojo T. N., pareikalavo iš šio 6 Eur, o šiam atsisakius duoti jam pinigų, jis, stovėdamas T. N. iš nugaros, išsitraukė iš kišenės peilį ir tyčia dūrė pastarajam į dešinį šoną, kas komplikavosi flegmona durtinio pjautinio kiauryminio krūtinės ląstos sužalojimo projekcijoje, kraujo ir oro susikaupimu pleuros ertmėje, dešiniojo plaučio uždegimu, ūmiu širdies veiklos ir kvėpavimo funkcijos nepakankamumu, nuo ko nukentėjusysis 2022 m. spalio 21 d. ligoninėje mirė. Šioje byloje apeliaciniame skunde nuteistasis nurodė, kad atvykę greitosios medicinos pagalbos medikai apžiūrėtą T. N. paleido, po kurio laiko jis buvo paguldytas į ligoninę dėl kraujo užkrėtimo. Tačiau, nuteistojo vertinimu, kraujo užkrėtimą ir sepsį sąlygojo pats sužalotasis, kadangi jis negyveno namuose, nesiprausė ir vartojo narkotines medžiagas. Nurodytą T. N. sveikatos būklę komplikavo ir anksčiau turėta liga – hepatitas C. Dėl šių priežasčių jis ligoninėje mirė. Teisme apklaustas ekspertas taip pat nustatė, kad T. N. padaryta žaizda nebuvo mirtina. Šiais argumentais nuteistasis iš esmės ginčijo priežastinį ryšį. Teismas, atmesdamas nuteistojo apeliacinį skundą, pakartojo teismų praktikos taisyklę, kad tais atvejais kai mirties priežastis yra kaltininko padarytas sveikatos sutrikdymas, tai atsakomybė už žmogaus gyvybės atėmimą atsiranda nepriklausomai nuo to, kada nukentėjusysis mirė. Nors tiriant įrodymus buvo konstatuota, kad nukentėjusiojo gyvenimo būdas (taip pat ir narkotinių medžiagų vartojimas), tiek jo turėtos kitos ligos (hepatitas C), jau po sužalojimų atsiradęs kraujo užkrėtimas tam tikra apimtimi prisidėjo prie padarinių kilimo, tačiau pagrindinė T. N. mirties priežastis išliko būtent dūris peiliu ir šiuo dūriu nukentėjusiajam padarytas sužalojimas. Teismas, konstatuodamas, kad nebuvo nutraukta priežastinio ryšio grandinė pasirėmė adekvačios priežasties teorija nurodydamas, kad *„Kasacinės instancijos teismo praktikoje taip pat atkreiptas dėmesys į priežastinio ryšio teoriją, pagal kurią priežastinis ryšys tarp veiksmų ir jų žalingų padarinių egzistuoja tada, kai veiksmai padidina padarinių atsiradimo riziką. Realybėje gali egzistuoti daug kurių nors padarinių priežasčių ir adekvati priežastis gali būti ne vienintelė, tačiau tik ji, paversdama tikrove tam tikrų padarinių atsiradimo tikimybę, išsiskiria iš kitų priežasčių. Ši*

teorija yra ypač aktuali ir tais atvejais, kai reikia vertinti ir išskirti iš kelių priežasčių tą pagrindinę, nulėmusią žalingus padarinius“ (LAPT, 2024, 1A-236-579/2024).

Taigi, apibendrinant priežastinio ryšio nustatymo ypatumus atvejais, kai mirtis ištinka praėjus kuriam laikui po kaltininko padarytos veikos, pirmiausia yra svarbu nustatyti, kad būtent kaltininko padaryti sveikatos sužalojimai lėmė padarinių kilimą, tai yra nustatyti būtinąją padarinių kilimo sąlygą. Šių aplinkybių nustatymą esmingai lemia ekspertų ar specialistų išvados, jų paaiškinimai. Tai nustačius, toliau svarbu nustatyti, kad nukentėjusysis buvo tinkamai gydomas, jam buvo teikiama tinkama medicininė pagalba. Iš esmės bylose tai preziumuojama, jeigu negaunama tai paneigiančių duomenų. Tais atvejais, kai nagrinėjant bylą nustatoma, kad į priežastinį ryšį yra įsiterpusios kitos aplinkybės, teismai vadovaujasi adekvačios priežasties teorija ir nustatydami priežastinį ryšį vertina ar kaltininko veika esmingai prisidėjo ir padidino padarinių riziką, lyginant su kitomis priežastimis, kurios galėjo prisidėti prie padarinių kilimo.

Neretai pasitaiko atvejų, kai nužudymo bylose yra ginčijama, kurio iš keletos kaltininkų veiksmai lėmė padarinių kilimą ir yra tiesiogiai susiję su priežastiniu ryšiu. Antai vienoje LAPT byloje asmenys buvo nuteisti už nužudymą bendrininkaujant bendrininkų grupėje. Vienas iš bendrininkų pateikė apeliacinį skundą, kuriame nurodė, kad teismas, negalėdamas nustatyti, kuris iš nuteistųjų padarė sunkų nukentėjusiojo galvos smegenų sužalojimą, nusprendė, jog tai buvo padaryta bendrais veiksmais. Nors byloje nustatyta, kad E. S., nusivalęs kraują, toliau tęsė išgertuves, o tai rodo, kad po suduotų nuteistojo smūgių nukentėjusysis nebuvo praradęs sąmonės. Teismas taip pat nebandė išsiaiškinti, ar nuo nosies kaulų lūžio galėjo atsirasti mirtį sukėlę padariniai. Gynėjo teigimu, teismas, turėdamas pareigą nustatyti priežastinį ryšį nuteistojo atliktų veiksmų ir kilusių padarinių, to nepadarė – priežastinis ryšys šioje byloje nebuvo nustatytas. Teismas, atmesdamas tokius apeliacinio skundo argumentus nurodė priežastinio ryšio nustatymo taisyklę bendrininkavimo nužudymo atvejais argumentuodamas, kad *„teismų praktikoje laikomasi pozicijos, jog tais atvejais, kai nukentėjusiajam smūgius suduoda ar kitokius smurtinius veiksmus atlieka keli asmenys ir padariniai nukentėjusiajam atsiranda nuo smūgių ar kitų smurtinių veiksmų visumos, visi bendrininkai baudžiamojon atsakomybėn turi būti traukiami pagal tą patį BK straipsnį, dalį ar punktą. Sunkiausiems padariniams kilus nuo vieno ar kelių atskirų smūgių (smurtinių veiksmų), baudžiamosios atsakomybės klausimas turi būti sprendžiamas nustatant kiekvieno iš smurtą naudojusį asmenų kaltės (tyčios) turinį. Apie kiekvieno iš bendrininkų tyčią gali būti*

sprendžiama vertinant tiek bendrininkų susitarimą dėl bendrų nusikalstamų veikų atlikimo, tiek ir bendrininkų elgesį darant nusikalstamą veiką. Inkriminuojant nužudymą, padarytą bendrininkų grupe, pakanka nustatyti, kad du ar daugiau asmenų bet kurioje nusikalstamos veikos stadijoje susitarė šią nusikalstamą veiką daryti, tęsti ar užbaigti, ir toks susitarimas nebūtinai turi būti išreikštas žodžiu. Susitarti įmanoma ir konkliudentiniais veiksmais, pavyzdžiui, rodant pritarimą kito asmens smurtavimui, prisidedant prie smurtinių veiksmų, slepiant nusikaltimo pėdsakus ir pan.“ (LAPT, 2023, 1A-287-478/2023).

Iš esmės toks argumentavimas neišskiria ypatingo priežastinio ryšio nustatymo ypatumo, o atitinka bendrininkavimo baudžiamosios atsakomybės, numatytos BK 26 straipsnio 1 dalies turinį, kuriame nurodyta, kad bendrininkai atsako tik už tas vykdytojo padarytas nusikalstamas veikas, kurias apėmė jų tyčia. Vadovaujantis tuo galima daryti išvada, kad tais atvejais, kai iš byloje nustatytų aplinkybių yra akivaizdu, kad asmenys nors ir veikė kartu, tačiau vieno iš bendrininkų veiksmai neapėmė tyčios nužudyti, tik tuo atveju galima prieiti išvados, kad asmuo atsako už konkrečiai jo veiksmais padarytą sveikatos sutrikdymą, tačiau jeigu abu bendrininkai naudojo smurtą daugybiniais smūgiais, smūgiais į gyvybiškai pavojingas vietas, tokiu atveju jie už nužudymą atsako kaip bendravykdytojai. Tokius teiginius patvirtina ir kiek anksčiau išnagrinėta baudžiamoji byla, kurioje LAPT buvo gautas apeliacinis nuteistojo skundas, kuriame nurodyta, kad nagrinėjant bylą apeliacine tvarka būtina skirti deontologinę ekspertizę tam, kad būtų nustatyta, dėl kieno veiksmų G. L. ištiko mirtis. Priešingu atveju, nepašalinus visų kilusių abejonių, jas aiškinant nuteistojo naudai, A. B. veiksmai kvalifikuotini pagal BK 135 straipsnio 1 dalį. Šioje byloje teismas, atmesdamas nuteistojo apeliacinį skundą, be kita ko nurodė, kad „*nors A. D. bei T. V. ir nesudavė nukentėjusiajam smūgių į galvą, bet, atlikę kitus veiksmus, pritarė A. B. intensyviui smurtui prieš G. L., todėl nuteistieji nužudymą padarė veikdami bendrininkų grupe ir būdami nužudymo bendravykdytojais. Panaudoto smurto pobūdis (smūgiai kojomis, rankomis, nukentėjusiajam gulint ant žemės, lovoje), intensyvumas ir lokalizacija (į galvą, veidą, krūtinę, pilvą, rankas, kojas), pagalbos nukentėjusiajam nesuteikimas, kaip teisingai nurodė pirmosios instancijos teismas, įrodo nuteistųjų susiformavusių neapibrėžtą tyčių nužudyti G. L.“ (LAPT, 2021, 1A-81-870-2021).*

Apibendrinant priežastinio ryšio nustatymą bendrininkavimo atveju galima teigti, kad jokių išskirtinių priežastinio ryšio nustatymo ypatumų nėra, o patį veikos kvalifikavimą lemia tai, ar bus įrodytas ir nustatytas bendrininkavimas ar ne. Galima išskirti tai, kad

bendrininkavimo atveju priežastinis ryšys neturėtų būti vertinamas tiesioginiu priežastiniu ryšiu. Tokią poziciją bendrininkavimo atveju pagrindžia T. Girdenis, nurodydamas, kad „jei teisingai yra taikoma bendrininkavimo teorija, mirtino smūgio nustatinėjimas bendrininkavimo atveju praranda prasmę (išskyrus eksceso atvejus), nes priežastinio ryšio nužudymo atveju nereikia sutapatinti tik su tiesioginiu priežastiniu ryšiu tarp mirtino smūgio ir mirties“ (Girdenis, 2014, p. 197).

Dar vienas itin svarbus priežastinio ryšio nustatymo ypatumas pastebėtinas nužudymo bylose, kuriose nuo vieno smūgio yra sukeliami mirtini padariniai. Praktikoje ir doktrinoje tokios situacijos dar apibrėžiamos kaip „vieno smūgio doktrina“. LAT, vienoje iš savo nutarčių nurodo, kad *„teismų praktikoje nužudymo bylose tais atvejais, kai dėl smūgio į galvą nukentėjusysis griūna ir atsitrenkia galva į grindinį, paprastai pripažįstama, kad galvos traumos gavimas yra tarpinė, bet dėsninga grandis tarp smūgio į galvą ir nukentėjusiojo mirties“* (LAT, 2022, 2K-55-719/2022). Dar vienoje LAT byloje buvo nustatyta, kad *„V. K. nuteistas už tai, kad kieme prie naktinio klubo, konflikto metu, būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, tyčia sudavė kumščiu vieną smūgį Ž. K. į veidą, šis nuo suduoto smūgio krisdamas aukštiekninkas trenkėsi galva į grindinį ir dėl galvos sumušimo, kuris komplikavosi galvos smegenų pabrinkimu, galvos smegenų suspaudimu dėl išsiliejusio kraujo, progresuojančiu kvėpavimo ir širdies veiklos nepakankamumu, Ž. K. mirė.“* Šioje byloje nuteistasis pateikė kasacinį skundą argumentuodamas tuo, kad „teismai neteisingai nustatė priežastinį ryšį tarp nuteistojo veikos ir kilusių padarinių, dėl to, kad byloje klaidingai konstatuota, kad tarp nuteistojo veiksmų ir nukentėjusiojo mirties yra tiesioginis priežastinis ryšys, nes bylos aplinkybės patvirtina, kad šis ryšys sudėtingas. Teismai neatsakė, ar priežastinis ryšys šiuo konkrečiu atveju buvo ir galėjo būti iš anksto numatomas, ar nuteistojo veika ir sukelti padariniai buvo dėsningi ar atsitiktiniai. Taigi, teismų sprendimai dėl būtinojo priežastinio ryšio tarp nuteistojo veikos ir kilusių padarinių liko nemotyvuoti. Taip pat nurodė, kad nukentėjusiojo neblaivumas taip pat buvo padarinius lemiantis veiksnys, nes turėjo įtakos jo koncentracijai ir galimai netgi griuvimui bei tuo sukeltiems padariniams.“ Teismas, atmesdamas šį kasacinį skundą argumentavo tuo, kad *„teismų praktikoje nužudymo bylose tais atvejais, kai dėl smūgio į galvą nukentėjusysis griūna ir atsitrenkia galva į grindinį, paprastai pripažįstama, kad galvos traumos gavimas yra tarpinė, bet dėsninga grandis tarp smūgio į galvą ir nukentėjusiojo mirties <...> pagal nagrinėjamoje byloje nustatytas aplinkybes nukentėjusiojo Ž. K. mirtį lėmė ne sužalojimai, V. K. padaryti kumščiu suduodant vieną smūgį*

nukentėjusiajam į veidą, o galvos sužalojimai, kurie atsirado nukentėjusiajam griuvus nuo suduoto smūgio ir galva atsitrenkus į betoninėmis trinkelėmis grįstą dangą. Nors įvykio metu nukentėjusysis buvo neblaivus ir tai turėjo įtakos jo koordinacijai, pusiausvyrai po smūgio, tačiau ne šie ar kiti šalutiniai veiksniai ir priežastys, o būtent V. K. smurtiniai veiksmai lėmė padarinių kilimą, taigi jie buvo būtina mirties kilimo sąlyga. Teisėjų kolegija pritaria teismų išvadoms ir konstatuoja, kad būtent smurtiniai V. K. veiksmai, nuo kurių padarymo Ž. K. krito ir patyrė jo mirtį sukėlusius galvos sužalojimus, teisingai įvertinti kaip pagrindinis veiksnys, dėlšingai nulėmęs nukentėjusiojo mirtį, todėl, priešingai nei argumentuojama kasaciniame skunde, egzistuoja teisiškai reikšmingas priežastinis ryšys tarp V. K. veiksmų ir kilusių padarinių – nukentėjusiojo Ž. K. mirties.“ (LAT, 2020, 2K-153-511/2020). Apibendrinant šias nutartis galima daryti išvada, kad vienas smūgis, nors ir nemirtinas, bet dėl kurio krisdamas ir saveikaudamas su paviršiumi nukentėjusysis patiria mirtinus sužalojimus, teismų praktikoje paprastai yra laikomas teisiškai reikšmingu priežastiniu ryšiu ir kvalifikuojamas kaip asmens nužudymas.

Apibendrinant visa tai, kas aukščiau išdėstyta, galima matyti, kad didelę reikšmę priežastinio ryšio nustatymui teismų praktikoje turi specialiųjų medicinos žinių panaudojimas – ekspertizės aktai ir specialistų išvados, bei jas rengusių asmenų paaiškinimai. Šiais įrodymais visais atvejais yra nustatomas faktinis priežastinis ryšys tarp kaltininko veiksmų ir jų padarinių. Tais atvejais, kai nagrinėjant bylą nustatoma, kad į priežastinį ryšį yra įsiterpusios kitos aplinkybės, teismai įprastai vadovaujasi adekvačios priežasties teorija ir nustatydami priežastinį ryšį vertina ar kaltininko veika esmingai prisidėjo ir padidino padarinių riziką, lyginant su kitomis priežastimis, kurios galėjo prisidėti prie padarinių kilimo. Bendrininkavimo atvejai išskirtinių priežastinio ryšio nustatymo ypatumų neturi, jų atsakomybės klausimas yra sprendžiamas pagal bendrininkavimo taisykles. Atkreiptinas dėmesys, kad teismų praktikoje nužudymo bylose tais atvejais, kai dėl smūgio į galvą nukentėjusysis griūna ir atsitrenkia galva į grindinį, paprastai pripažįstama, kad galvos traumas gavimas yra tarpinė, bet dėsninga grandis tarp smūgio į galvą ir nukentėjusiojo mirties ir tai laikoma teisiškai reikšmingu priežastiniu ryšiu. Taip pat vienas iš ypatumų šio pobūdžio bylose yra ir tai, kad nukentėjusiojo medicininės pagalbos atsisakymas, šalutinės jo ligos, kurios galėjo prisidėti prie mirties yra vertinamos individualiai ir šios aplinkybės pačios savaime nenutraukia priežastinio ryšio grandinės.

3.2. Priežastinio ryšio nustatymo ypatumai nusikalstamų veikų kelių eismo taisyklių pažeidimų bylose

Siekiant tinkamai nustatyti priežastinį ryšį nusikalstamų veikų kelių eismo taisyklių pažeidimų bylose, teismų praktikoje yra keliamas reikalavimas tiksliai nustatyti ir tinkamai įvertinti faktines eismo įvykio aplinkybes (Klaipėdos apygardos teismas, 2020, 1A-3-557/2020). Su tokia teismų pozicija absoliučiai sutiktina, kadangi tik tinkamas faktinių eismo įvykio aplinkybių nustatymas gali lemti pagrįstą išvadą dėl nusikalstamos veikos objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių nustatinėjimo. Kaip žinoma, priežastinis ryšys yra objektyvusis veikos požymis, todėl jo nustatymui didžiulę reikšmę turi kuo tikslesnis tokių faktinių aplinkybių nustatymas. Vienas iš esminių faktinių eismo įvykių aplinkybių nustatymo ir vėliau vertinimo būdų tokio pobūdžio bylose yra techninės ekspertizės, specialistų išvados dėl eismo įvykio mechanizmo, faktinių eismo įvykių aplinkybių vertinimo. Būtent dėl to, kad kone būtina tokio pobūdžio bylose pasitelkti specialiąsias žinias, jų tinkamas pasitelkimas galimas tik tada, kai byloje eismo įvykio aplinkybės yra išsamiai nustatytos.

Antai LAT, vienoje byloje dėl priežastinio ryšio nustatymo kelių eismo taisyklių pažeidimų bylose pamini, kad „*nemažai techninio pobūdžio klausimų, reikšmingų teisiniam priežastinio ryšio nustatymui, išsprendžiama atliekant eismo įvykio ekspertizės, kurių išvadas privalo įvertinti teismas, vadovaudamasis tomis pačiomis taisyklėmis, kaip ir vertindamas kitus įrodymus. Specialisto išvados – svarbus informacijos šaltinis, tačiau teisinis aplinkybių vertinimas – ne specialisto, o teismo kompetencija.*“ (LAT, 2020, 2K-171-648/2020). Kaip matyti, argumentuodamas specialiųjų žinių panaudojimo reikšmę nustatant priežastinį ryšį, teismas pamini, kad techninio pobūdžio klausimams atsakyti naudojamos specialiosios žinios iš esmės padeda nustatyti faktinį priežastinį ryšį. Tokią išvadą galima daryti dėl to, kad teismas aiškiai apibrėžia, kad teisinis aplinkybių vertinimas nėra specialisto kompetencija, bet yra teismo kompetencija, tačiau teismas pažymi, kad toks techninio priežastinio ryšio nustatymas yra reikšmingas teisinio priežastinio ryšio nustatymui. Štai vienoje iš savo nutarčių LAT pagrindžia tokią savo formuojamą poziciją nurodydamas, kad „*ekspertizės akto (specialisto išvados), kaip įrodymo, vertinimui keliama reikalavimai nustatyti BPK 20 straipsnio 5 dalyje. Kasacinės instancijos teismo praktikoje nuosekliai laikomasi nuomonės, kad ekspertizės aktas (specialisto išvada) yra tik vienas iš įrodymų, kuris teismo turi būti įvertintas išsamiai ir nešališkai išnagrinėjus visas bylos aplinkybes. Išvadą dėl priežastinio ryšio buvimo tarp*

asmens padarytos veikos ir kilusių padarinių konstatuoja bylą nagrinėjantis teismas, specialisto ar eksperto išvadą vertindamas kaip vieną iš įrodymų.“ (LAT, 2020, 2K-191-495/2020). Iš to galima daryti pagrįsta išvada, kad techninėse ekspertizėse, specialisto išvadose nustatytas priežastinis ryšys netampa teisiniu priežastiniu ryšiu, tačiau galima teigti, kad specialiųjų žinių panaudojimas vis dėlto turi didelę reikšmę, nes yra panaudojamas kaip įrodomosios informacijos šaltinis beveik kiekvienoje kelių eismo taisyklių pažeidimų byloje.

Analizuojant specialiųjų žinių panaudojimo reikšmę priežastinio ryšio nustatymui taip pat svarbu paminėti, kad atlikus techninio pobūdžio ekspertizes ne visais atvejais yra gaunamos kategoriškos išvados, kuriose konkrečiai būtų atsakoma į užduotus klausimus. Teismų praktikoje susiduriama su skirtingo lygio išvadomis, tokiomis kaip kategoriškos – tai tokios, kuriose iš esmės konkrečiai yra atsakoma į iškeltus klausimus, pateikiant vienareikšmiškus ir konkrečius atsakymus. Tikėtinos – kuriose iš esmės yra atsakoma, kad yra tikimybė, kad eismo įvykį galėjo sąlygoti vienokie ar kitokie veiksmai ir sąlyginės - kuriose išvados darymui yra pateikiamos sąlygos, kurias nustačius galima konstatuoti, kad eismo įvykį lėmė konkretūs veiksmai. LAT, vienoje iš bylų pasisakė dėl skirtingų išvadų kaip įrodymo vertinimo nustatant priežastinį ryšį, nurodydamas, kad *„iš teismų praktikos matyti, kad išvados ekspertizės aktuose (specialisto išvadose) gali būti suformuluotos kaip kategoriškos arba tikėtinos, taip pat gali būti sąlyginės. Pagal teismų praktiką, baudžiamosios bylos aplinkybių grindimas ekspertizės aktu (specialisto išvada), kuriame padarytos tikėtinos išvados, nereiškia neleistinių įrodymų panaudojimo ir nerodo BPK pažeidimo. Teismo daromos išvados gali būti pagrindžiamos tokiu ekspertizės aktu (specialisto išvada), jei šios išvados gali būti patvirtintos ir kitais byloje esančiais įrodymais. Jei yra pateikiama sąlyginė išvada, tai reiškia, kad tokių išvadų atveju eksperto (specialisto) atsakymas į pateiktą klausimą yra siejamas su viena ar keliomis sąlygomis, todėl aplinkybės, kuriomis grindžiama sąlyginė išvada, turi būti nustatytos patikimai ir nekelti jokių abejonių“* (LAT, 2020, 2K-142-689/2020). Taigi, LAT iš esmės nurodo, kad vien tik tai, jog išvada yra sąlyginė, tikėtina ar kategoriška neužkerta galimybės ja vadovautis nustatant priežastinį ryšį ir tokioms išvadoms nekelti jokių specialių reikalavimų, o paprasčiausiai nurodo, kad jų patikimumui ir vertinimui ypatingą reikšmę turi jų vertinimas kitų įrodymų gretinime, kurie iš esmės tą tikėtinumą ar sąlygas gali išpildyti.

Vieną iš sąlyginių ir tikėtinų eksperto išvadų byloje gavo Kauno apygardos teismas – *„<..> gautos ekspertizės, specialistų išvados ir jas atliukusių asmenų parodymai patvirtina, kad eismo įvykio kilimą techniniu požiūriu sąlygojo jame dalyvavusių abiejų vairuotojų, t. y.*

A. R. ir V. J., veiksmai, ir jeigu V. J. vairuojamam automobiliui „(duomenys neskelbtini)“ įvažius į gatvės važiuojamąją dalį, skirtą važiuoti link miesto centro, nuteistojo vairuojamas automobilis būtų važiavęs didžiausiu leistinu 50 km/h greičiu, tai nuteistajam nei stabdant, nei keičiant važiavimo kryptį šios transporto priemonės nebūtų susidūrusios, nes automobilis būtų išvažiavęs iš važiuojamųjų dalių sankirtos ir šios transporto priemonės būtų prasilenkusios, automobiliui nebūtų reikėję netgi stabdyti. Pagal specialisto išvadą ir ekspertizės aktą, nustatyta, kad prieš pat susidūrimą automobilis važiavo, tikėtina, 128 km/h greičiu, o automobilis – 16-17 km/h greičiu. <...>“ (Kauno apygardos teismas, 2024, 1A-119-926/2024).

Šioje byloje buvo gautas apeliacinis skundas, kuriuo nuteistojo atstovas bandė ginčyti nustatytą priežastinį ryšį nurodydamas, kad V. J. laikantis KET ir praleidus nuteistąjį, važiavusį pagrindiniu keliu, automobiliai nebūtų susidūrę ir eismo įvykio būtų išvengta, tačiau teismas, atmesdamas šiuos argumentus vadovavosi ekspertizių aktais, specialisto išvada, ir asmenų parodymais, kurie pagrindė išvados tikėtinumo laipsnį ir išpildė keliamas sąlygas. Taigi, nors ekspertizės aktas ir buvo sąlyginis, nustatytas važiavimo greitis buvo tik tikėtinas, tačiau tai pagrindus kitais byloje esančiais įrodymais teismas grindė priežastinį ryšį sąlyginiais ir tikėtiniais specialiųjų žinių panaudojimo aktais.

Apibendrinant aukščiau išdėstyta matyti, kad kelių eismo taisyklių pažeidimo bylose nustatinėjant priežastinį ryšį, pirmiausia itin svarbu išsamiai ir teisingai nustatyti faktines eismo įvykio aplinkybes, o šių aplinkybių vertinimui techniniu pobūdžiu didelę reikšmę turi specialiųjų žinių panaudojimas. Taip pat svarbu, kad net tais atvejais, kai specialiųjų žinių panaudojimo išvada yra tikėtina ar sąlyginė, ji vistiek gali būti naudojama kaip įrodomosios informacijos šaltinis tuo atveju, jeigu jos tikėtinumas, ar joje išdėstytos sąlygos yra patikimai ir išsamiai nustatytos kitais įrodomosios informacijos šaltiniais.

Iš straipsnio dispozicijos matyti, kad kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimas yra norma su blanketine dispozicija. Konkrečiai galima matyti, kad atsakomybė pagal šį straipsnį kyla tais atvejais, kai yra konstatuojama, kad vienas iš eismo įvykio dalyvių padaro kelių eismo taisyklių ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimą ir konkrečiai tas pažeidimas lėmė eismo įvykio kilimą. Teismų praktikoje šio pobūdžio bylose taip pat laikomasi būtinųjų padarinių kilimo sąlygos ir priežastinio ryšio pobūdžio nustatymo kriterijų darant išvadas dėl priežastinio ryšio egzistavimo. Antai LAT, vienoje iš savo bylų išsamiau konkretizuoja būtinąsias padarinių kilimo sąlygas nustatymą eismo įvykių bylose nurodydamas, kad „pagal teismų praktiką,

priežastinio ryšio nustatymas paprastai apima būtinąsios padarinių kilimo sąlygos ir priežastinio ryšio pobūdžio nustatymą. Būtinąji padarinių kilimo sąlyga nustatoma sprendžiant, ar eismo įvykis būtų įvykęs, jeigu nebūtų buvusios pažeistos KET, t. y. pašalinant iš eismo įvykio priežastingumo grandinės Kelių eismo taisyklių pažeidimą. Būtinąsios padarinių kilimo sąlygos taisyklė įpareigoja išsiaiškinti, ar eismo dalyvio padarytas KET pažeidimas buvo būtina padarinių kilimo sąlyga, o priežastinio ryšio pobūdis parodo, ar priežastinis ryšys yra dėsningas (būtinasis), ar atsitiktinis. Būtinąji sąlyga eismo įvykiui kilti nustatoma tada, kai konstatuojamos aplinkybės, kurioms esant sukurama eismo dalyvių veiksmis pavojinga žmonėms ir jų turtui, aplinkai eismo situacija, kurioje eismo dalyvis galėjo išvengti eismo įvykio, tačiau dėl padarytų KET pažeidimų jo neišvengė. Ši taisyklė taikoma naudojantis atmetimo principu, kai, paeiliui vertinant ir atmetant kiekvieno iš eismo dalyvių veiksmus <...>, žiūrima, ar, paeiliui atmetus vieno eismo dalyvio veiksmus, pavojinga veika tęsiasi ir ar dėl jos padariniai vis tiek būtų kilę. Jeigu atsakoma neigiamai, vadinasi, KET pažeidusio asmens veiksmai nebuvo būtinąji padarinių kilimo sąlyga. Analogiškai tikrinami kito KET pažeidėjo veiksmai.“ (LAT, 2024, 2K-7-17-489/2024). Šioje byloje LAT, be padarinių kilimo sąlygos nustatinėjimo taisyklės, taip pat nurodo ir dar vieną svarbią taisyklę, kurią reikia įvertinti nustatinėjant priežastinį ryšį – objektyvaus neišvengiamumo kriterijų, pagal kurį turi būti įvertinama ar susiklosčiusioje eismo įvykio situacijoje apskritai buvo galimybė išvengti eismo įvykio tiek vertinant kartu su padarytais KET pažeidimais, tiek vertinant situaciją, jeigu KET pažeidimai nebūtų padaryti.

Tokios pozicijos laikosi ir žemesnių instancijų teismai, antai Panevėžio apygardos teisme asmuo buvo išteisintas dėl to, kad važiuodamas gatvėje, lenkdamas elektrinį paspirtuką ir jam staiga pasukus į automobilio pusę jį kliudė, dėl ko paspirtuko vairuotojui buvo nesunkiai sutrikdyta sveikata. Šioje byloje teismas savo sprendimą dėl priimto išteisinamojo nuosprendžio grindė nurodydamas, kad „transporto priemonę vairuojantis asmuo turi pagrįstą teisę tikėtis, kad kiti eismo dalyviai nepažeis KET ir savo veiksmis nekels pavojaus kitiems eismo dalyviams. Todėl transporto priemonės vairuotojas neprivalo lėtinti greičio ar stabdyti transporto priemonę vien tik dėl to, kad yra teorinė tikimybė, kad kiti eismo dalyviai gali nesilaikyti eismo taisyklių, kol dar nėra tiesioginio pavojaus eismo saugumui. Taigi, akivaizdu, kad nepateisinama būtų vairuotoją įpareigoti mažinti greitį ar stabdyti transporto priemonę, kol dar pavojus eismo saugumui yra tik menamas, ir tokį vairuotojo elgesį laikyti KET pažeidimu. Eismo dalyvio veika, kuria padaromas KET pažeidimas, yra avarijos priežastis tuo

atveju, jeigu analogiškoje situacijoje laikantis taisyklių reikalavimų, įvykis nebūtų įvykęs.“ (Panevėžio apygardos teismas, 2024, 1A-20-334/2024). Toks priežastinio ryšio nustatymo ypatumas, kai kiekvienu atveju būtina įvertinti ar buvo objektyvi galimybė išvengti eismo įvykio, nepaisant padarytų KET pažeidimų, autoriaus nuomone yra teisinga. Manytina, kad ji yra teisinga dėl to, nes ji padeda tinkamai priimti sprendimą dėl priežastinio ryšio nustatymo tais atvejais, kai padariniai kyla dėl pagrįsto, objektyviai paaiškinamo negalėjimo jų numatyti. Pavyzdžiui, staiga pėsčiajam įbėgus į kelią nuo pėsčiųjų tako, tamsiu paros metu, neapšviestu keliu einančio be atšvaitų pėsčiojo sužalojimas ir pan. Autoriaus nuomone, galima teigti, kad kelių eismo taisyklių pažeidimo bylose iš esmės yra taikoma ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija, todėl toks saugiklis dėl objektyvaus neišvengiamumo kriterijaus yra būtinas, kitu atveju, taikant šią teoriją tokiais atvejais būtų konstatuojama, kad priežastinis ryšys yra ir atsakomybės klausimą iš esmės apspręstu tik subjektyvaus požymio – kaltės elemento nustatymas.

Analizuojant kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo bylas pastebėtina, kad šio pobūdžio bylose priežastinis ryšys yra sudėtingas. Šiose bylose priežastinis ryšys yra sudėtingas dėl to, kad dažnu atveju eismo įvykio metu KET pažeidimus padaro ne vienas eismo dalyvis. Taigi, tokiais atvejais teismui kyla pareiga nustatyti, kurio iš eismo įvykio dalyvių padaryti KET pažeidimai lėmė padarinių kilimą. Teismų praktikoje laikomasi tokių bendro pobūdžio taisyklių esant sudėtingam priežastiniam ryšiui, kai keletos eismo dalyvių KET pažeidimai yra susiję su eismo įvykiu – *„tais atvejais, kai KET pažeidžia keli eismo dalyviai, sprendžiant priežastinio ryšio klausimus svarbu taikyti būtinąsias sąlygas taisyklę ir ja remiantis nustatyti, kurio eismo dalyvio KET pažeidimas buvo būtinoji padarinių kilimo sąlyga ir buvo susijęs būtinuoju priežastiniu ryšiu su kilusiais padariniais. Būtinąsios padarinių kilimo sąlygos nustatymas leidžia daryti išvadą, ar kiekvieno, ar tik vieno eismo dalyvio padarytas eismo saugumo taisyklių pažeidimas buvo būtinoji padarinių kilimo sąlyga. Ji nustatoma paeiliui eliminuojant vieno iš eismo dalyvio Kelių eismo taisyklių pažeidimą, paliekant kito eismo dalyvio KET pažeidimą, ir sprendžiant, ar tokiu atveju kiltų eismo įvykis su atsiradusiais padariniais. Teismų praktikoje dažniausiai tik vieno eismo dalyvio KET pažeidimas pripažįstamas eismo įvykio priežastimi, o kito eismo dalyvio KET pažeidimas, nors ir turėjęs įtakos eismo įvykiui kilti, vertinamas kitaip“* (LAT, 2024, 2K-65-719/2024).

Kaip matyti, šio pobūdžio bylose vienas iš ypatumų yra tai, kad priežastinis ryšys turi būti nustatomas tarp padaryto KET pažeidimo ir kilusių padarinių. Vadinasi, šio pobūdžio bylose pavojinga veika yra laikomas konkretus KET pažeidimas, kurį teismas pirmiausiai nustato, vėliau vertindamas ar jo padarymas yra susijęs priežastiniu ryšiu su padariniais. Tokią poziciją grindžia ir autorė Rozenbergienė nurodydama, kad „padaryta veika (KET pažeidimas) pripažįstama būtina padarinių kilimo sąlyga tuo atveju, jei analogiškoje situacijoje vienam eismo dalyviui laikantis Kelių eismo saugumo reikalavimų, o kitam jas pažeidus, kelių eismo įvykis neįvyktų“ (Rozenbergienė, 2014, p. 94). Antai Kauno apygardos teismo nuosprendyje nustatant priežastinį ryšį nurodyta, kad „<...> nors ir ekspertizės aktu nustatyta, kad techniniu požiūriu prieš eismo įvykį susidariusioje situacijoje automobilio „Audi Q7“ vairuotojas, važiuodamas didžiausiu leistinu eismo įvykio vietoje 90 km/h greičiu, neturėjo techninės galimybės išvengti susidūrimo su manevrą į kairę pastoviu 14 km/h greičiu vykdančiu automobiliu „Toyota“, tačiau pažymėtina, kad net ir nustačius, jog asmuo konkrečioje situacijoje neturėjo techninės galimybės išvengti eismo įvykio, tačiau jeigu situacija, dėl kurios jis prarado tokią galimybę, susiklostė dėl jo padarytų KET pažeidimų, ši aplinkybė neeliminuoja jo kaltės. Šiuo atveju nors J. J., atlikdama kairiojo posūkio manevrą ir išvažiuodama iš kelio, nedavė kelio priešpriešine eismo juosta važiuojančiam ir ne mažiau kaip 7 automobilius lenkusiam J. V. vairuojamam automobiliui, ir taip sudarė jam neišvengiamą kliūtį, ši aplinkybė nepaneigia nei J. V. kaltės, nei priežastinio ryšio tarp jo veikos ir kilusių padarinių. Šiuo atveju būtent J. V. padaryta veika buvo būtina padarinių kilimo sąlyga. Jeigu J. V. prieš pradėdamas ir tęsdamas kolonos lenkimo manevrą būtų įsitikinęs, kad kolonos priekyje važiuojantis automobilis nerodo kairiojo posūkio signalo, o pradėjęs kolonos lenkimą, pamatęs, kad priekyje važiuojančių automobilių vairuotojai stabdo transporto priemones, kas neabejotinai rodo kelyje esant kliūtį ar kitokį pavojų, būtų neviršijęs leistino greičio ir laiku stabdęs savo vairuojamą automobilį, nutraukęs lenkimo manevrą, būtų išvengęs eismo įvykio, dėl kurio metu patirtų sužalojimų vėliau ligoninėje mirė automobilio „Toyota“ keleivė mažametė K. J.“ (Kauno apygardos teismas, 2023, 1A-48-813/2023). Šioje byloje taip pat pastebėtina, kad vertinant KET pažeidimus ir nustatinėjant priežastinį ryšį, teismas taip pat pasitelkė ir argumentus, kurie reikšmingi subjektyvaus požymio – kaltės nustatymui. Tai matyti iš tokių aplinkybių kaip asmens galimybė kelyje numatyti pavojų, įvertinti kitų eismo dalyvių veiksmus ir į juos reaguoti. Tokie teismo argumentai, manytina yra reikšmingi subjektyvaus požymio – kaltės nustatymui. Autoriaus nuomone, priežastiniam ryšiui esant objektyvios

nusikalstamos veikos sudėties požymiui, tikslinga būtų nevertinti priežastinio ryšio egzistavimo per kaltės turinį, o įvertinti kaltininko padarytą KET pažeidimą kaip pavojingą veiką ir to pažeidimo pagrindu vertinti, ar būtent toks pavojingas veikimas, kai padaromas KET pažeidimas, buvo susijęs priežastiniu ryšiu su kilusiais padariniais.

Apibendrinant visa tai, kas aukščiau išdėstyta, galima daryti išvada, kad kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo bylose priežastinio ryšio nustatymui didelę reikšmę turi faktinių eismo įvykio aplinkybių nustatymas, nes jų nustatymas leidžia tinkamai panaudoti specialiąsias mokslines žinias atliekant technines ekspertizes, gaunant specialisto išvadas dėl eismo įvykio mechanizmo, jo priežasčių. Specialiųjų žinių panaudojimo rezultatai padeda nustatyti tik faktinį priežastinį ryšį, tačiau teisinį priežastinį ryšį privalo nustatyti teismas, be kita ko, specialiųjų žinių panaudojimo aktą išsamiai ir visapusiškai ištyręs ir įvertinęs visų byloje esančių įrodymų kontekste. Priežastinis ryšys šio pobūdžio bylose yra nustatomas tarp Kelių eismo taisyklių pažeidimo ir dėl jo kilusių padarinių. Nustatant priežastinį ryšį, teismai neretai vertina jį per kaltės turinį, kas gali lemti netinkama baudžiamojo įstatymo pritaikymą ir neteisingo sprendimo priėmimą, kadangi tai yra du atskiri nusikalstamos veikos požymiai. Priežastinis ryšys šio pobūdžio bylose yra sudėtingas, dažniausiai nulemtas ne vieno eismo įvykio dalyvių pažeidimų, tačiau teismas privalo nustatyti, kurio asmens KET pažeidimai buvo būtinoji padarinių kilimo sąlyga ir koks yra priežastinio ryšio pobūdis. Būtinoji padarinių kilimo sąlyga nustatoma paeiliui eliminuojant vieno iš eismo dalyvio Kelių eismo taisyklių pažeidimą, paliekant kito eismo dalyvio KET pažeidimą, ir sprendžiant, ar tokiu atveju kiltų eismo įvykis su atsiradusiais padariniais. Teismų praktikoje dažniausiai tik vieno eismo dalyvio KET pažeidimas pripažįstamas eismo įvykio priežastimi, o kito eismo dalyvio KET pažeidimas, nors ir turėjęs įtakos eismo įvykiui kilti, vertinamas kitaip. Nustatydamas priežastinio ryšio pobūdį teismas privalo ištirti kiekvieno jų padaryto KET pažeidimo galimą priežastinį ryšį su eismo įvykiu ir kilusiais padariniais.

3.3. Priežastinio ryšio nustatymo ypatumai nusikalstamų veikų darbuotojų saugos ir sveikatos taisyklių pažeidimų bylose

Darbuotojo teisę turėti saugias ir sveikatai nekenksmingas darbo sąlygas garantuoja Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalis. Konstitucinė teisė suponuoja darbdavio pareigą užtikrinti darbo sąlygų tinkamumą, saugumą ir sveikumą. Atsakomybė už darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimą yra numatyta BK 176 straipsnyje. Kaip matyti, šiame straipsnyje dispozicija yra blanketinė, todėl, nustatant nusikalstamos veikos sudėties požymio – darbuotojų saugos ir sveikatos apsaugos darbe reikalavimų pažeidimo – turinį, vadovaujamasi ne tik baudžiamuoju įstatymu, bet ir darbuotojų saugą ir sveikatos apsaugą darbe reglamentuojančiais teisės aktais. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad teismų praktikoje yra nustatyta, kad darbuotojų saugą ir sveikatos apsaugą darbe reglamentuoja ne tik darbų saugos įstatymai, tačiau ir kiti teisės aktai, kuriuose nustatyti darbų saugos ir sveikatos apsaugos darbe reikalavimai (LAT, 2018, 2K-337-489-2018). Taigi, pavojinga veika šio straipsnio prasme laikytini darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimus nustatančių teisės aktų pažeidimai. Taip pat teismų praktikoje pastebėtina, kad ne ką mažesnę reikšmę turi ir lokalaus pobūdžio teisės aktai.

Darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimų bylose naudojama ta pati priežastinio ryšio nustatymo metodika kaip ir nužudymo, ar kelių eismo saugos taisyklių pažeidimo bylose, kurią sudaro: 1) būtinios padarinių kilimo sąlygos ir 2) priežastinio ryšio pobūdžio nustatymas. Kaip matyti vienoje byloje, Šiaulių apylinkės teismas, cituodamas LAT nutartį nurodo, kad „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje teigiama, kad priežastinio ryšio nustatymas apima du momentus: būtinios padarinių kilimo sąlygos taisyklės nustatymą ir priežastinio ryšio pobūdžio nustatymą. Būtinios padarinių kilimo sąlygos nustatymas reikalauja nustatyti, ar kiekvieno, ar tik vieno nusikalstamos veikos dalyvio padaryti pažeidimai buvo būtina padarinių kilimo sąlyga, o priežastinio ryšio pobūdžio nustatymas reikalauja nustatyti, ar priežastinis ryšys yra dėsningas (būtinasis), ar atsitiktinis. Atitinkamai baudžiamosios teisės moksle yra teigiama, kad pagal adekvataus priežastinio ryšio teoriją priežastinis ryšys tarp veiksmų ir jų žalingų pasekmių egzistuoja tada, kai veiksmai padidina pasekmių atsiradimo galimybę. Kitaip tariant, kadangi veiksmai padidina žalingų pasekmių atsiradimo riziką, atsiradusios neigiamos pasekmės yra laikytina normalia tų veiksmų pasekme. Iš tokio adekvataus priežastinio ryšio apibūdinimo matyti, kad gali egzistuoti daug

kurios nors pasekmės priežasčių ir adekvati priežastis nėra vienintelė tam tikrų pasekmių priežastis, tik ji, paversdama tikrove tam tikrų pasekmių atsiradimo tikimybę, išsiskiria iš kitų priežasčių. Ši teorija yra aktuli sprendžiant nerūpestingos veikos nulemtas pasekmes ir / ar tais atvejais, kai reikia vertinti ir išskirti iš kelių priežasčių tą pagrindinę, nulėmusią žalingas pasekmes kaip ir nagrinėjamu atveju. Šia linkme formuojama ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, kurioje teigiama, kad tais atvejais, kai padariniai nulemti ne vienos, bet kelių priežasčių, būtina įvertinti, kokią įtaką padariniams atsirasti turėjo kaltininko veika, palyginti su kitais veiksniais, prisidėjusiais prie padarinių kilimo“ (Šiaulių apylinkės teismas, 2019, 1-32-1002/2019). Iš šios bylos matyti, kad priežastinis ryšys tarp darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimo ir nelaimingo atsitikimo ar avarijos darbe yra nustatomas tada, kai byloje nustatoma, kad be konkrečių nustatytų darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimų, nebūtų kilę ir padariniai (būtinoji padarinių kilimo sąlyga) ir asmens galimybė numatyti tuos padarinius ir savo veiksmais užkirsti jų atsiradimą.

Kaip ir kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimų bylose, taip ir darbuotojų saugos ir sveikatos taisyklių pažeidimų bylose, didelę reikšmę priežastinio ryšio nustatymui turi specialiųjų žinių panaudojimas. Antai Kauno apygardos teismas, pasisakydamas dėl specialiųjų žinių panaudojimo reikšmės nurodo, kad „siekiant objektyviai ištirti nelaimingų atsitikimų darbe aplinkybes ir priežastis, nelaimingo atsitikimo mechanizmą, aplinkybes, kurios turėjo įtakos nelaimingam atsitikimui kilti, paprastai skiriama darbų saugos ekspertizė. Darbų saugos ekspertinio tyrimo metu atliekama palyginamoji analizė ir nustatoma, ar nelaimingo atsitikimo atveju vykdyti konkretūs darbai atitiko tuos darbuotojų saugos ir sveikatos norminių teisės aktų (taisyklių, nuostatų, instrukcijų ir pan.) reikalavimus, kurių neatitikimas lėmė (ar turėjo reikšmingos įtakos) tiriamo nelaimingo atsitikimo kilimą. Nors specialisto išvada ar ekspertizės aktas nėra vienintelis ir svarbiausias įrodymas byloje, nustatant teisingam bylos išsprendimui reikšmingas aplinkybes, specialisto ir (ar) eksperto išvados yra reikšmingos. Tačiau vis tik atkreipiamas dėmesys, kad baudžiamajai atsakomybei taikyti reikšmingą priežastinį ryšį nustato teismas, ištyręs ir įvertinęs tam reikšmingų bylos aplinkybių bei duomenų visumą. Priežastinis ryšys tarp nusikalstamos veikos ir padarinių nustatomas teismui vertinant įrodymus, tarp jų ir ekspertizės aktą (specialisto išvadą), jų pagrindu nustatytas aplinkybes ir darant logika pagrįstas išvadas, kokie reiškiniai lemia padarinių (nelaimingo atsitikimo, dėl kurio atsirado sunkių padarinių) atsiradimą, ar jie objektyviai ir dėsningai išplaukia iš nustatytų kaltininko neteisėtų poelgių.“

(Kauno apygardos teismas, 2021, 1A-6-966-2021). Taip pat matyti, kad teismų praktikoje specialiųjų žinių panaudojimas ir jų pagrindu gautas įrodymas – aktas, neturi išskirtinės teisinės galios ir yra tiriamas ir vertinamas visų bylos aplinkybių bei duomenų kontekste.

Kitas svarbus ypatumas nustatant priežastinį ryšį šio pobūdžio bylose yra nukentėjusiojo darbuotojo veiksmų vertinimas priežastinio ryšio kontekste. Šiaulių apygardos teisme buvo nagrinėta baudžiamoji byla, kurioje įmonės vadovė buvo nuteista už tai, kad būdama atsakinga už darbuotojų saugą ir sveikatą, neužtikrino, kad mechaninių remonto dirbtuvių salėje traktorininkui-šaltkalviui atliekant šienapjovės švyturėlio remontą būtų suteikti darbui aukštyje tinkami įrenginiai – kolektyvinės ir asmeninės apsaugos priemonės, apsaugančios darbuotoją nuo kritimo iš aukščio, tai yra privalėjo įgyvendinti priemones, užtikrinančias, kad laikinas darbas aukštyje būtų dirbamas saugiai, bei neįvertino darbuotojo, atliekančio remonto darbus aukštyje, profesinės rizikos, tai yra neužtikrino darbo vietoje saugių ir sveikatai nekenksmingų darbo sąlygų dėl ko buvo padarytas sunkus sveikatos sutrikdymas. Šioje byloje gynėjas ginčijo priežastinį ryšį ir inkriminuotus darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimus nurodydamas, kad *„vadovė, siekdama užtikrinti, kad darbuotojai turėtų pakankamai įrengimų (kopėčių, keltuvą, rampą ir pan.), atliko savo pareigą ir aprūpino, tačiau, ar jomis naudojamas ir tinkamai naudojamas, privalo užtikrinti už darbuotojų saugą ir sveikatą atsakingi asmenys, o ne ji. Be to, nurodo, jog nėra paneigti D. G. ir kitų liudytojų parodymai dėl to, kad švyturėlį nagrinėjamu atveju turėjo keisti ne nukentėjusysis, o elektrikas, kuris yra apmokytas šiam darbui.“*. Teismas, šioje byloje sutikdamas su šiais argumentais nurodė, kad *„Teisėjų kolegija sutinka su apylinkės teismo išvada, jog iš tiesų nebuvo atliktas profesinės rizikos vertinimas nukentėjusiojo darbo vietoje, tačiau, apeliacinės instancijos teismo vertinimu, tai nebuvo būtina sąlyga ir pagrindinė priežastis sunkiems padariniams kilti, nes vien atliktas rizikos vertinimas dar negarantuoja, kad ir pats įmonės darbuotojas elgsis saugiai ir protingai atlikdamas pavestus darbus. Byloje nepaneigta vadovės versija, jog darbo vietoje buvo pakankamai lengvai prieinamų pagalbinių apsaugos priemonių, kurios būtų apsaugojusios S. M. nuo traumų, tačiau dėl neaiškių priežasčių nukentėjusysis jomis nesinaudojo.“* (Šiaulių apygardos teismas, 2019, 1A-20-354/2019). Kaip kelių eismo taisyklių pažeidimo bylose egzistuoja objektyvus neišvengiamumo kriterijus, taip ir darbų saugos pažeidimo bylose matyti, kad teismų praktikoje egzistuoja vertinimo kriterijus, kuris yra siejamas su pačio nukentėjusiojo neatsargiais ar savavališkais veiksmais.

Tokią pat poziciją vienoje iš bylų grindžia ir Klaipėdos apylinkės teismas, pasisakydamas apie priežastinį ryšį, kai darbovietėje darbuotojas savavališkai atlieka darbus – „teismas, įvertinęs byloje surinktus įrodymus, nustatė, kad A. G. savavališkai, be A. N. žinios nusprendė atlikti ventiliacinio vamzdžio taisymo darbus, neturėdamas jiems atlikti reikalingų asmeninių apsaugos priemonių, todėl - savo rizika, negavęs iš gamybos vadovo pritarimo dėl šių darbų vykdymo, ėmėsi juos atlikti nesaugiais būdais, kas ir buvo šio nelaimingo atsitikimo (A. G. nukritimo iš aukščio) tiesioginė priežastis. Byloje nėra jokių duomenų, patvirtinančių, kad A. N. būtų nurodęs A. G. ir M. D. tokiu būdu ir su tokiomis priemonėmis bei tokiais metodais atlikti šiuos darbus, būtų apie juos žinojęs, tam pritaręs ir pasiuntęs juos jų atlikti, nedalyvaudamas pats ir neap rūpindamas reikalingomis apsaugos priemonėmis“ (Klaipėdos apylinkės teismas, 2022, 1-16-729/2022). Taigi, iš šios bylos galima daryti išvadą, kad nustatinėjant priežastinį ryšį yra būtina išsiaiškinti, kokius darbus ir kokia apimtimi yra instruktuotas ir įpareigotas atlikti darbuotojas. Įvertinus tai ir kitus bylos duomenis galima prieiti išvados, kad priežastinis ryšys tarp veikos ir padarinių neegzistavo, nes darbuotojas, turėdamas galimybę veikti pagal darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimus, savavališkai veikė priešingai ir būtent dėl to kilo padariniai.

Kalbant apie darbuotojų neatsargumą ar savavališkus veiksmus, LAT yra pasisakęs vienu svarbiu klausimu priežastinio ryšio nustatymui, kai darbuotojui nustatomas neblaivumas nelaimingo atsitikimo ar avarijos atveju. LAT yra nurodęs, kad „sprendžiant baudžiamosios atsakomybės pagal BK 176 straipsnį klausimą, nelaimingo atsitikimo metu nukentėjusio asmens neblaivumas (ar apsvaigimas) laikytinas svarbia, byloje įrodinėtina aplinkybe, tačiau vien tik darbuotojo neblaivumo (ar apsvaigimo) faktas negali šalinti atsakingų už saugą ir sveikatos darbe kontrolę asmenų, nesiėmusių nelaimingiems atsitikimams, avarijoms ar kitokiems sunkiems padariniams išvengti būtinų priemonių, baudžiamosios atsakomybės. Už saugą ir sveikatos darbe kontrolę atsakingas asmuo turi užtikrinti, kad neblaiviams (ar apsvaigusiams) darbuotojams nebūtų leista vykdyti darbinių funkcijų. Tuo atveju, kai dėl kokių nors priežasčių tai nėra padaroma ir darbuotojas toliau dirba su pavojaus veiksniais susijusiame objekte, atsakingas asmuo, neužtikrinęs būtinų saugos ir sveikatos darbe priemonių, turi būti traukiamas teisinėn atsakomybėn, nes ir tokioje situacijoje neišnyksta priežastinis ryšys tarp netinkamo pareigų atlikimo ir padarinių atsiradimo“ (LAT, 2017, 2K-173-648/2017). Taigi, iš šios bylos galima daryti išvadą, kad pats darbuotojo neblaivumo faktas neeliminuoja priežastinio ryšio, tačiau turi būti atsakingai nagrinėjama neblaivumo reikšmė ir

įtaka padarinių kilimui kitų įrodymų kontekste. Paprastai tariant, turi būti aiškinamasi ar darbuotojui esant blaiviam, padarinių būtų išvengta.

Apibendrinant aukščiau išdėstyta, galima daryti išvadą, kad priežastinio ryšio nustatymo metodiką darbuotojų saugos ir sveikatos pažeidimų bylose kaip ir kitose bylose susideda iš būtiniosios padarinių kilimo sąlygos ir priežastinio ryšio pobūdžio nustatymo. Priežastinis ryšys yra nustatomas tarp darbuotojų saugos ir sveikatos norminių aktų pažeidimo ir sukeltų padarinių. Šiose bylose didelę reikšmę taip pat turi specialiųjų žinių panaudojimas siekiant tinkamai nustatyti tiek faktinį, tiek teisiškai reikšmingą priežastinį ryšį. Nustatant priežastinį ryšį reikia nustatyti ne tik darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimo egzistavimą, bet ir įvertinti nukentėjusiojo veiksmus – ar jo elgesys buvo neatsargus, savavališkas, taip pat jeigu jis buvo neblaivus, būtina vertinti to neblaivumo įtaką nelaimingam atsitikimui ar avarijai, nes tai turi reikšmę priežastinio ryšio nustatymui.

IŠVADOS

1. Priežastinio ryšio samprata teisėje esmingai skiriasi nuo priežastingumo sąvokos kituose moksluose, nors kitų mokslų supratimas apie priežastingumą turėjo didelę įtaką teisei priežastinio ryšio sampratai. Baudžiamojoje teisėje, priežastinis ryšys yra suprantamas kaip toks tarp pavojingos veikos ir padarinių susiklostęs teisiškai reikšmingas santykis, kuriam esant nusikalstama veika sukelia ir nulemia nusikalstamus padarinius. Nors Lietuvos baudžiamojoje teisėje nėra vienos priežastinio ryšio teorijos, kurią būtų galima laikyti tinkamiausia nustatant priežastinį ryšį, tačiau manytina, kad tarpusavyje derinant advekataus priežastinio ryšio, artimiausios priežasties, esminės ir veikiančios priežasties, būtiną ir atsitiktinį priežastinio ryšio teorijas, priežastinis ryšys būtų nustatomas teisingai.
2. Priežastinio ryšio nustatymui Lietuvoje yra taikomi būtiniosios padarinių kilimo sąlygos ir priežastinio ryšio pobūdžio nustatymo kriterijai. Priežastinis ryšys yra objektyvusis nusikalstamos veikos požymis, todėl jis negali būti tapatinamas su subjektyviuoju nusikalstamos veikos požymiu – kalte.
3. Išanalizavus priežastinio ryšio nustatymo ypatumus nužudymų bylose pastebėta, kad šio pobūdžio bylose didžiulis dėmesys skiriamas specialiųjų žinių panaudojimo rezultatams nustatant priežastinį ryšį. Atkreiptinas dėmesys, kad nužudymo atvejais nukentėjusiojo mirties laikas, jo šalutinės ligos savaime nenutraukia priežastinio ryšio grandinės, jeigu nėra nustatoma, kad į priežastinio ryšio grandinę įsiterpė reikšmingas reiškinys.
4. Išanalizavus priežastinio ryšio nustatymo ypatumus kelių eismo taisyklių ar eksploatavimo taisyklių pažeidimo bylose pastebėta, kad šiose bylose dažniausiai susiduriama su sudėtingu priežastiniu ryšiu, kurį esmingai padeda nustatyti techninės ekspertizės. Šiose bylose išryškėja objektyvaus neišvengiamumo kriterijaus nustatymo ypatumas, kuris padeda nustatyti ar buvo objektyvi galimybė išvengti eismo įvykio.
5. Išanalizavus priežastinio ryšio nustatymo ypatumus darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimo bylose pastebėta, kad teismai, vertindami objektyvaus neišvengiamumo kriterijų, įvertina tokius nukentėjusiojo veiksmus, kaip neatsargų, savavališką elgesį. Bylose, kuriose nukentėjęs asmuo yra neblaivus darbuotojas, jo neblaivumas savaime nelemia priežastinio ryšio nutrūkimo. Tokiais atvejais bylose

įrodymų pagrindu turi būti įvertinama, ar darbuotojo neblaivumo faktas yra būtinoji padarinių kilimo sąlyga ir būtent jo neblaivumas yra teisiškai reikšmingame priežastiniame ryšyje, kuris ir nulėmė padarinių kilimą.

PASIŪLYMAI

1. Teisingo priežastinio ryšio nustatymui baudžiamosiose bylose siūlytina BK bendrojoje dalyje įtvirtinti priežastinio ryšio sąvoką, nurodant, kad priežastinis ryšys - tai toks tarp pavojingos veikos ir padarinių susiklostęs teisiškai reikšmingas santykis, kuriam esant nusikalstama veika sukelia ir nulemia nusikalstamus padarinius. Toks įtvirtinimas padėtų priežastinį ryšį išlaikyti objektyviu, savarankišku nusikalstamos veikos požymiu ir padėtų išvengti pasitaikančio sutapatinimo su subjektyviu kaltės požymiu.
2. Įtvirtinus priežastinio ryšio sąvoką, būtina nustatyti priežastinio ryšio nustatymo kriterijus, kurie susidėtų iš būtiniosios padarinių kilimo sąlygos nustatymo ir priežastinio ryšio pobūdžio nustatymo, kurie jau yra suformuoti teismų praktikoje. Nustatant šiuos kriterijus būtų galima įpareigoti atsižvelgti į tokias aplinkybes kaip objektyvią galimybę išvengti padarinių, įvertinti savarankiškai veikusio trečiojo asmens neatsargų arba tyčinį įsikišimą, pačio nukentėjusiojo asmens elgesį, kitas išorines, įvykio metu buvusias aplinkybes. Tokių kriterijų įvedimas įstatymo lygmeniu įpareigotų teismą nustatant priežastinį ryšį privalomai įvertinti ir kitas byloje nustatytas aplinkybes, galinčias turėti reikšmės priežastinio ryšio nustatymui.

SANTRAUKA

Priežastinio ryšio nustatymo ypatumai Lietuvos teismų praktikoje

Rokas Ašmonas

Magistro darbe remiantis įvairių teisės ir filosofijos mokslininkų darbais apibūdinama priežastinio ryšio raida įvairiais istoriniais laikotarpiais, taip pat apibūdinamas priežastinio ryšio sampratos turinys, atskiros aktualiausios priežastinio ryšio teorijos, turinčios didelę reikšmę priežastinio ryšio nustatymui teismų praktikoje. Lietuvos baudžiamojoje teisėje, nustatant priežastinį ryšį, teismai dažniausiai remiasi adekvačios priežasties ir esminės ir veikiančios priežasties teorijomis. Adekvačios priežasties teorija nurodo, kad priežastinis ryšys tarp veiksmų ir jų žalingų padarinių egzistuoja tada, kai veiksmai padidina padarinių atsiradimo riziką. Esminės ir veikiančios priežasties teorija padeda nustatyti esminę ir veikiančią sąlygą, sukėlusią pavojingus padarinius.

Šiame darbe analizuojant teismų praktiką, teisės doktriną atskleidžiamas priežastinio ryšio kaip nusikalstamos veikos požymio ypatybės, išskiriami šio požymio nustatymo kriterijai, kurie yra naudojami Lietuvos baudžiamojoje teisėje nagrinėjant bylas. Teismų praktikoje yra išskiriami šie priežastinio ryšio nustatymo kriterijai 1) būtiniosios padarinių kilimo sąlygos ir 2) priežastinio ryšio pobūdžio nustatymas, taip pat vertinamas objektyvaus neišvengiamumo kriterijus nustatant priežastinį ryšį. Vadovaujantis šiais kriterijais, darbe analizuojamos skirtingų instancijų teismų nužudymų, kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimų, darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimų bylos, kurių apžvalgoje identifikuojami ir nagrinėjami dažniausiai pasitaikantys priežastinio ryšio nustatymo ypatumai šių kategorijų bylose. Atlikus bylų analizę išskiriama specialiųjų žinių panaudojimo reikšmė nustatant priežastinį ryšį, nukentėjusiojo fiziologinių ir kitų veiksmų įtaka priežastingumo grandinei, sudėtingo priežastinio ryšio nustatymas, objektyvaus neišvengiamumo kriterijaus vertinimas skirtingo pobūdžio bylose.

SUMMARY

Peculiarities of Determining Causal Relation in Lithuanian Court Practice

Rokas Ašmonas

Based on the works of various legal and philosophy scholars, the master's thesis describes the development of causality throughout different historical periods, as well as defines the content of the concept of causality and presents several of the most relevant theories of causality that are of significant importance in determining causality in court practice. In Lithuanian criminal law, courts most often rely on the theories of adequate causation and substantial and operative cause to determine causality. The theory of adequate causation states that a causal link between actions and their harmful consequences exists when the actions increase the risk of the occurrence of such consequences. The theory of substantial and operative cause helps to identify the main and operative condition that caused the dangerous consequences.

This work, by analyzing court practice and legal doctrine, reveals the characteristics of causality as an element of a criminal offense and identifies the criteria used to determine this element, which are applied in Lithuanian criminal law when examining cases. Court practice distinguishes the following criteria for determining causality: 1) necessary conditions for the occurrence of consequences, and 2) determination of the nature of causality, and also evaluates the criterion of objective inevitability when determining causality. Based on these criteria, the thesis analyzes cases from courts of different instances involving homicide, violations of road traffic safety or vehicle operation rules, and violations of occupational safety and health requirements, the review of which identifies and discusses the most common peculiarities of determining causality in cases of these categories. After analyzing the cases, the thesis highlights the importance of using expert knowledge in determining causality, the impact of the victim's physiological and other actions on the causal chain, the determination of complex causality, and the assessment of the objective inevitability criterion in cases of different nature.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Teisės norminiai aktai

1.1. Nacionaliniai teisės aktai

- 1.1.1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, 33-1014.
- 1.1.2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 89-2741.

2. Specialioji literatūra

- 2.1. Abramavičius, A, et. al.(2001). *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius, Eugrimas.
- 2.2. Bielinis A. (2007). *Tyčinė nusikalstama veika Vokietijos ir Lietuvos baudžiamojoje teisėje: lyginamoji analizė*. Teisinės problemos.
- 2.3. GIRDENIS, T. (2014). *Žmogaus nužudymas vienu ar keliais smūgiais ir jo kvalifikavimo problemos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. Iš: Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai: recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo kodekso klausimais rinkinys*. Vilnius: Registrų centras, 2014.
- 2.4. Gropp, W. (2001). *Strafrecht Allgemeiner Teil*. Berlin: Springer.
- 2.5. Hellner J. (1957). *Causality and Causation in Law*. [Prieiga per internetą <https://scandinavianlaw.se/pdf/40-4.pdf>].
- 2.6. Huemer, M. (2021). *Knowledge, Reality, and Value: A Mostly Common Sense Guide to Philosophy*.
- 2.7. Hullswit, M (2014). *A short history of causation*. SEED Journal.
- 2.8. King L. W. (1915). *The Code of Hammurabi*. [Prieiga per internetą: <https://www.general-intelligence.com/library/hr.pdf>].
- 2.9. Lastauskienė, G., et. al. (2020). *Teisės teorija*. Vilniaus universiteto leidykla.
- 2.10. Machovenko, J. (2016). *Teisės istorija*. Vilniaus universiteto leidykla.
- 2.11. Nekrašas, E (2006). *Filosofijos įvadas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- 2.12. Pedain, A (2021). *Novus actus and beyond: attributing causal responsibility in the criminal courts*. Cambridge Law Journal.

- 2.13. Piesliakas, V. (2006). *Priežastinis ryšys tarp pavojingos veikos ir baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių ir jo nustatymas teismų praktikoje*. Jurisprudencija, 2006, Nr. 7(85).
- 2.14. Prapiestis D., Prapiestis J. (2016). *Kaltės institutas baudžiamojoje kasacijoje*. Teisės apžvalga.
- 2.15. Ryu P. K. (1958). *Causation in Criminal Law*. Pennsylvania: University of Pennsylvannia Law Review.
- 2.16. Rozenbergienė, E. (2014). *Probleminiai priežastinio ryšio nustatymo aspektai nagrinėjant eismo saugumo pažeidimų bylas*. Teisės apžvalga.
- 2.17. Scott, S. (1932). *The code of Justinian translated by Samuel P. Scott*. Cincinnati, 1932. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Anglica/codjust_Scott.htm. [Žiūrėta 2025 m. balandžio 16 d.].
- 2.18. Švedas G., et. al. (2019). *Lietuvos baudžiamoji teisė bendroji dalis, 1 knyga*. Vilniaus universiteto leidykla.
- 2.19. Urbšytė, U (2019). *Vieno smūgio doktrina teismų praktikoje*. VDU teisės apžvalga.
- 2.20. Žalnieriūnas L. (2021). *Priežastinis ryšys ir jo nustatymas baudžiamojoje teisėje*. Daktaro disertacija. Vilnius.
- 2.21. Žalnieriūnas L. (2018). *Adekvataus priežastinio ryšio teorija ir jos atribojimo nuo kaltės problema*. Jurisprudencija
- 2.22. Žalnieriūnas, L. (2016). *Priežastinio ryšio genezė ir evoliucija filosofijos ir baudžiamosios teisės šaltiniuose*. Jurisprudencija.
- 2.23. Wessels, J (2003). *Baudžiamoji teisė bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra*. Vilnius, Eugrimas.

3. Teismų praktika

3.1. Nacionalinių teismų praktika:

- 3.1.1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. kovo 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-17-489/2024;
- 3.1.2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. vasario 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-15-648/2024;
- 3.1.3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-63-489/2024;

- 3.1.4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-65-719/2024;
- 3.1.5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. balandžio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-31-489/2022;
- 3.1.6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. balandžio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-54-942/2022
- 3.1.7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. kovo 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-55-719/2022;
- 3.1.8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-191-495/2020;
- 3.1.9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-171-648/2020;
- 3.1.10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-153-511/2020;
- 3.1.11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gegužės 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-142-689/2020;
- 3.1.12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-43-628/2019;
- 3.1.13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-337-489-2018;
- 3.1.14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-173-648/2017;
- 3.1.15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-247/2009;
- 3.1.16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-38/2008;
- 3.1.17. Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. liepos 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-132-851/2024;
- 3.1.18. Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. liepos 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-236-579/2024;
- 3.1.19. Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. gruodžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-287-478/2023

- 3.1.20. Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. rugsėjo 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-81-870-2021;
- 3.1.21. Panevėžio apygardos teismo 2024 m. balandžio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-20-334/2024;
- 3.1.22. Kauno apygardos teismo 2024 m. balandžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-119-926/2024;
- 3.1.23. Kauno apygardos teismo 2023 m. vasario 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-48-813/2023;
- 3.1.24. Kauno apygardos teismo 2021 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-6-966-2021;
- 3.1.25. Klaipėdos apygardos teismo 2020 m. sausio 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-3-557/2020;
- 3.1.26. Šiaulių apygardos teismo 2019 m. gegužės 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-20-354/2019;
- 3.1.27. Klaipėdos apylinkės teismo 2022 m. kovo 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-16-729/2022
- 3.1.28. Šiaulių apylinkės teismo 2019 m. spalio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-32-1002/2019;
- 3.1.29. Teismų praktikos kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo (baudžiamojo kodekso 281 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga. (2018).

4. Papildoma literatūra

- 4.1. Lietuvių kalbos žodynas. *Priežastis [interaktyvus]*. Prieiga per internetą: <http://www.lkz.lt/?zodis=priežastis&id=22267180000>. [Žiūrėta 2025 m. vasario 15 d.].
- 4.2. Visuotinė lietuvių enciklopedija. *Priežastingumas*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/priežastingumas/>. [Žiūrėta 2025 m. vasario 15 d.].
- 4.3. Tarptautinių žodžių žodynas. (2013). Alma littera.